

Vilniaus universitetas
Filosofijos fakultetas
Sociologijos ir socialinio darbo institutas
Socialinės politikos katedra

Sigita Pumputienė

Socialinės politikos studijų programa
Magistro darbas

Darbo ir mokymosi įtaka asmens gerovei

Darbo vadovė: dr. Daiva Skučienė

Vilnius
2023

TURINYS

SANTRAUKA	3
SUMMARY	4
ĮVADAS	5
1. GYVENINIMO GEROVĖ	7
1.1 Gyvenimo gerovės samprata	7
1.2 Objektyvios gyvenimo gerovės samprata	12
1.3 Subjektyvios gyvenimo gerovės samprata	14
1.4 Gyvenimo gerovės matavimų svarba	15
2. DARBAS (UŽIMTUMAS) IR ASMENS GEROVĖ	20
2.1. Darbas	20
2.2 Veiksniai, darantys įtaką asmens pasitenkinimui darbu.	24
2.2.1 Darbo užmokestis	24
2.2.2 Darbo tipas, pobūdis	25
2.2.3 Darbo valandos	27
3. MOKYMASIS IR ASMENS GEROVĖ	30
4. MOKYMOŠI IR DARBO ĮTAKOS ASMENS GEROVEI TYRIMO METODIKA	38
IŠVADOS	57
LITERATŪRA	58

SANTRAUKA

Kiekvieno individo gyvenimas orientuotas į jo vienokį ar kitokį gyvenimo kokybės kėlimą. Vėdini šių tikslų vieni individai lavina savo įgūdžius, mezga santykius ir įvairiausius ryšius, jungiasi į grupes, o kiti individai atvirkščiai – vengia bet kokių kontaktų ir nedalyvauja bendruomenės, valstybės gyvenime. Gyvenimo gerovės klausimai išlieka ir yra nuolat aktualūs. Tačiau kiekvienas individas savo gyvenimo kokybę vertina skirtingai nei kitas. Todėl ima kilti klausimas – kas lemia ir daro įtaką asmens pasitenkinimui gyvenimu? Asmens pasitenkinimas gyvenimu gali daryti įtaką šeimai, visuomenei, organizacijai ir valstybei, kurias asmenys ir kuria. Tyrimo problema – norint nustatyti ir įvertinti, kokie veiksniai gali daryti įtaką asmens pasitenkinimui gyvenimui, trūksta naujausių duomenų tyrimų. Tyrimo objektas – pasitenkinimas gyvenimu. Tiriama pasitenkinimas gyvenimu ir jį veikiantys arba ne veiksniai – išsilavinimas ir darbo statusas. Empirinėje tyrimo dalyje atliekamas trijų dalių kiekybinis antrinių European Social Survey 2020 duomenų tyrimas. Iširti statistiniai duomenys, nustatyta ar ir koks ryšys yra, įvertintas poveikio stiprumas. Išvados: prielaida, kad yra ryšys tarp pasitenkinimo gyvenimu ir išsilavinimo bei darbo statuso, pasitvirtino dalinai. Išsilavinimo ryšys su pasitenkinimu gyvenimu statistiškai nereikšmingas, o stiprus ryšys nustatytas tik tarp pasitenkinimo gyvenimu ir darbo statuso.

SUMMARY

Every individual is focused on improving the quality of their life in one way or another. Driven by these goals, some individuals develop their skills, build relationships and various connections, join social groups, while other individuals, on the contrary, avoid any contact and do not participate in the life of the community or the state. The topic of welfare remains relevant. However, each individual evaluates the quality of life differently. Therefore, the question arises - what determines and influences someone's satisfaction with life? A person's life satisfaction can influence their family, organization, society, and state, because each of these things is in turn created by the individuals. The research problem is that there is a lack of studies based on recent data to determine and evaluate what factors can influence someone's life satisfaction. The object of this study is life satisfaction. In this study life satisfaction and the factors that may or may not affect it are investigated. In the empirical part of the study, a three-part quantitative study of the secondary data of the European Social Survey 2020 is carried out. Statistical data is analysed, and it is determined whether or not there exists a connection, what kind of connection it is, and the strength of the effect it has. The conclusions of said study are as follows: the hypothesis that there is a relationship between life satisfaction and education or work status was partially confirmed. The relationship between education and life satisfaction is statistically insignificant, and a strong relationship is found only between life satisfaction and work status.

IVADAS

Visais laikais, esant įvairioms istorinėms, politinėms, ekonominėms aplinkybėms, individai siekė užsitikrinti savo ir savo šeimos, bendruomenės fizinį saugumą ir pakankamas materialines galimybes. Vedini šių tikslų vieni individai lavina savo įgūdžius, mezga santykius ir įvairiausių ryšius, jungiasi į grupes, o kiti individai atvirksčiai – vengia bet kokių kontaktų ir nedalyvauja bendruomenės, valstybės gyvenime.

Kiekvieno individo gyvenimas orientuotas į jo vienokį ar kitokį gyvenimo kokybės kėlimą. Tad galima teigti, jog gyvenimo kokybės klausimai vienokiu arba kitokiu stiprumu dominuoja žmonių gyvenimuose ir šių klausimų aktualumas neblėsta. Gyvenimo gerovės klausimai išlieka ir yra nuolat aktualūs. Tačiau kiekvienas individas savo gyvenimo kokybę vertina skirtingai nei kitas. Tie patys dalykai vienus asmenis džiugina ir kelia laimės pojūtį, kitiems jie gali būti visiškai nesvarbūs ir niekaip neveikti individo, arba kelti nepasitenkinimą. Todėl ima kilti klausimas – kas lemia ir daro įtaką asmens pasitenkinimui gyvenimu? Asmens pasitenkinimas gyvenimu gali daryti įtaką šeimai, visuomenei, organizacijai ir valstybei, kurias asmenys ir kuria, o valstybės politika, bendruomenė, atskirų organizacijų veikla ir šeima gali veikti atskiro individo gyvenimą. Dažnai kyla įvairaus pobūdžio problemos šeimose, bendruomenėse, organizacijose ir valstybėse, kartais turinčios ardantį ir žlugdantį poveikį asmens gyvenimui, o kartais, galbūt, vedančios prie asmens gyvenimo klestėjimo.

Svarbu iširti, nustatyti ir įvertinti kokie veiksniai gali daryti įtaką asmens gerovei, koks veiksmų poveikio stiprumas, ar galima ir kokiomis priemonėmis daryti įtaką asmens gerovei galimai veikiantiems veiksniams. Tyrime tiriama dviejų veiksmų, išsilavinimo ir darbo statuso, ryšys ir poveikis asmens gerovei.

Temos aktualumas ir reikšmingumas. Asmens gerovės tema išlieka ir yra nuolat aktuali. Nuolat kyla klausimas kas lemia, daro įtaką asmens pasitenkinimui. Ypač reikšminga tai, kad asmens pasitenkinimas gyvenimu gali daryti įtaką šeimai, visuomenei, organizacijai ir valstybei, o pastarosios susideda iš patenkintų gyvenimu arba ne asmenų. Įvairaus pobūdžio problemos šeimose, bendruomenėse, organizacijose ir valstybėse kartais turi ardantį ir net žlugdantį poveikį asmens gyvenimui, o kartais, galbūt, veda prie asmens gyvenimo klestėjimo.

Tyrimo problema. Tyrimo objektas – pasitenkinimas gyvenimu. Norint nustatyti ir įvertinti, kokie veiksniai gali daryti įtaką asmens pasitenkinimui gyvenimui, trūksta naujausių duomenų tyrimų. 2013 metais atliktas A. Gataūlino tyrimas aktualus ir šiandien. Tačiau tyrimas atliktas prieš dešimt metų – tikėtina, kad naujausių duomenų tyrimo rezultatai galimai būtų kitokie. Todėl

naujausių tokio pobūdžio tyrimų duomenų stoka neleidžia būti tikriems siekiant gilintis į asmens gerovės temą.

Tyrimo tikslas. Nustatyti, ar ir koks ryšys yra tarp asmens pasitenkinimo gyvenimu ir išsilavinimo bei darbo statuso.

Tyrimo tikslui pasiekti iškelti **uždaviniai**:

1. Išanalizuoti teorinę asmens gerovės sampratą ir ją galimai veikiančius veiksnius – išsilavinimą ir darbo statusą;
2. Ištirti pasitenkinimo gyvenimu statistinius rodiklius pagal išsilavinimą ir darbo statusą;
3. Ištirti ir nustatyti, ar yra ir koks ryšys yra tarp pasitenkinimo gyvenimu ir išsilavinimo bei darbo statuso;
4. Įvertinti išsilavinimo ir darbo statuso poveikio stiprumą pasitenkinimui gyvenimu;
5. Priimti arba atmesti iškeltas hipotezes.

Darbo struktūra. Teorinės analizės tyrimo dalyje analizuojamas tyrimo objektas – asmens gerovė ir ją galimai veikiantys veiksniai – išsilavinimas ir darbo statusas. Nustatoma, kaip apibrėžiama asmens gerovės sąvoka, kokios jos sudėtinės dalys, kaip ji matuojama, kokia matavimų svarba. Empirinėje tyrimo dalyje atliekamas kiekybinis antrinių European Social Survey 2020 duomenų tyrimas. Tiriama pasitenkinimo gyvenimu, išsilavinimo ir darbo statuso statistiniai rodikliai. Naudojant neparimetrinės ranginės koreliacijos metodą nustatoma, ar ir koks ryšys yra tarp pasitenkinimo gyvenimu ir išsilavinimo bei darbo statuso. Įvertinamas aiškinančiųjų veiksnių išsilavinimo ir darbo statuso ryšio poveikio stiprumas aiškinamajam pasitenkinimui gyvenimu naudojant tiesinės regresijos metodą. Paskutinėje dalyje pateikiami tyrimo rezultatai ir išvados.

1. GYVENINIMO GEROVĖ

1.1 Gyvenimo gerovės samprata

Gyvenimo gerovė vienaip arba kitaip svarbi visiems individams. Jos gerinimas jau seniai buvo aiškus arba numanomas žmonių tikslas, bendruomenėse, tautose ir pasaulyje. Tiek visuomenės tiek individų gerovė yra sena filosofinių apmąstymų ir empirinių tyrinėjimų tema. Tai kas daro žmogaus gyvenimą gerą, kokia gyvenimo tvarka yra gera ir teisinga, rūpėjo dar senovės civilizacijų mąstytojams. (Gataūlinas 2013) Visais laikais, esant įvairioms istorinėms, politinėms, ekonominėms aplinkybėms individai siekė užsitikrinti savo ir užtikrinti savo šeimos, bendruomenės fizinį saugumą, pakankamą mitybą ir materialines galimybes. Vedini šių tikslų individai lavino savo įgūdžius, mezgė santykius ir įvairiausias ryšius, jungėsi į grupes. Kiekvieno individo gyvenimas orientuotas į jo vienokį ar kitokį gyvenimo kokybės kėlimą. Tokiu būdu gyvenimo kokybės klausimai ėmė dominuoti žmonių gyvenimuose ir iš kartos į kartą šių klausimų aktualumas neblėsta, išlieka aktuali nuolat. Tačiau kiekvienas individas savo gyvenimo gerovę vertina skirtingai nei kitas. Tie patys dalykai vienus asmenis džiugina ir kelia laimės pojūtį, kitiems jie gali būti visiškai nesvarbūs ir niekaip neveikti individo, arba kelti nepasitenkinimą. Todėl ima kilti klausimas kas lemia, daro įtaką asmens pasitenkinimui gyvenimu. Tuo pačiu asmens pasitenkinimas gyvenimu gali daryti įtaką šeimai, visuomenei, organizacijai ir valstybei kurios ir susideda iš asmenų.

Gyvenimo gerovė yra dinamiška ir kompleksinė. Ši tema yra vis aktualesnė, apie ją nemažai diskutuojama visuomenėse. (Starkauskienė, 2011). Gyvenimo gerovės sąvoka yra savaime suprantama ir dažnai apibrėžiama kaip „laimė“. Laimė atlieka labai svarbią funkciją asmens gyvenime. Tai yra ne tik tai, kad mes jaustumėmės gerai, bet taip yra tam, kad mes išliktume gyvi. Labai dažnai dalykai, kurie daro mus laimingus, yra naudingi mūsų išgyvenimui, pavyzdžiui, maistas, meilė, draugystė. (Suojanen, 2012).

Be laimės termino gyvenimo grovei apibrėžia šie terminai: pasitenkinimas gyvenimu, materialinė gerovė, aukštas šalies BVP. (Gruževskis, ir kt. 2012). Tačiau yra sutariama, kad nors laimė yra gerovės, gyvenimo gerovės ir pasitenkinimo gyvenimu sinonimas, šios sąvokos yra skirtingos ir reikia preciziškai apibrėžti. Dažniausiai asmeniui laimė reiškia teigiamą patirtį ir emocijas, lauktą pasisekimą ir netikėtą sėkmę, taip pat optimalias aplinkos sąlygas. Visame pasaulyje įvairiuose tyrimuose atliekamas gyventojų laimės lygio matavimas. Tačiau laimės, kaip viso gyvenimo įvertinimo, rodiklio matavimas yra ginčytinas, todėl jis yra vertinamas kartu su pasitenkinimo gyvenimu rodikliu ir naudojamas kaip apibendrintas visos šalies laimės lygio rodiklis. (Plepytė-Davidavičienė, 2020).

Gyvenimo gerovė, materialinė gerovė svarbi šalių visuomenėms, todėl gerovės matavimai yra būtini formuojant ekonominę ir socialinę politiką ir vertinant jos sėkmes ir nesėkmes. (Guogis, 2020)

Gyvenimo gerovės sąvoka nagrinėjama įvairiose mokslo šakose: ekonomikoje, filosofijoje, sociologijoje, medicinoje, politikos moksluose, psichologijoje. Skirtingos mokslo sritys gyvenimo kokybės sąvoką analizuoja dėl jos daugiamačiškumo, o tai lėmė ir rodiklių, indeksų ir metodikų jai matuoti įvairovę. Priklausomai, nuo ją tiriančios mokslo krypties, subjektyvaus ar objektyvaus gyvenimo gerovės suvokimo, gyvenimo gerovė kaip vienmatės ar daugiamatės sampratos, vertybių vaidmens, savęs įvertinimo reikšmingumo, kultūrinio konteksto, gyvenimo kokybės kaip santykinės ar absoliučios sąvokos apibrėžimo, parenkami ir jos matavimo metodai. (Rakauskienė, ir kiti 2013)

1 lentelė. Gyvenimo gerovę nagrinėjančios mokslo šakos, jų tiriamas gyvenimo kokybės sritys ir jas tiriantys atstovai.

Mokslo kryptis	Mokslo krypties atstovai	GK tiriamos sritys
Biomedicina	B. K. Haas, G. A. Meeberg, M. A. Testa <i>Lietuvos mokslininkai:</i> J. Šumskienė, D. Krančiukaitė, M. Butikis, D. Jankauskienė, Ž. Luneckaitė, A. Mikaliūkštienė, D. Butvilas	Su asmens sveikatos būkle susijusi GK, visuomenės sveikatos būklės rodikliai (sergamumas, mirtingumas ir kt.)
Filosofija	Platonas, Aristotelis <i>Lietuvos mokslininkai:</i> Z. Norkus	Gyvenimo pilnatvė, žmogaus laimingumas
Psichologija	R. A. Cummins, E. Diener, M. E. P. Seligman, A. G. White, R. Veenhoven, R. L. Schalock, M. A. Verdugo <i>Lietuvos mokslininkai:</i> G. Navaitis, A. Diržytė	Pasitenkinimas gyvenimu, subjektyviai suprantama GK, laimė
Sociologija	E. Allardt, D. Morris, R. Veenhoven, R. Erikson <i>Lietuvos mokslininkai:</i> Z. Norkus, A. Gataūlinas	Socialinė gerovė, visuomenės stratifikacija, subjektyvus ir objektyvus GK suvokimas
Politikos mokslai, viešasis administravimas	R. Inglehart, R. E. Lane <i>Lietuvos mokslininkai:</i> G. Merkys, A. Monkevičius	Demokratija, postmaterializmas, modernizacija ir postmodernizacija, kultūriniai pokyčiai, lyčių lygybė, teisingumas, valstybės vaidmuo, kuriant gyvenimo kokybę
Ekonomika	A. C. Pigou, R. A. Easterlin, R. Layard, D. Felce, J. Perry, M. R. Hagerty, J. Stiglitz, A. Sen, J. P. Fitoussi, R. Reich, P. Krugman <i>Lietuvos mokslininkai:</i> E. Vilkas, V. Pukelienė, V. Starkauskienė, O. G. Rakauskienė, R. Lazutka, P. Gylys, B. Gruževskis	Gyvenimo sąlygos, gyvenimo lygis, materialinė gerovė, pasitenkinimo gyvenimu ir pajamų lygio sąsaja

Šaltinis: Rakauskienė ir kt. (2013)

1 lentelėje pateikiamos žinios apie tai, kiek plačiai, įvairiose mokslo šakose nagrinėjama gyvenimo gerovės sąvoka ir kokios analizuojamos gyvenimo gerovės sritys. Skirtingose mokslo

kryptyse pasikartoja keletas prioritetinių, vyraujančių sričių: sveikatos būklė, materialinė gerovė, švietimas, saugumas, aplinkos kokybė.

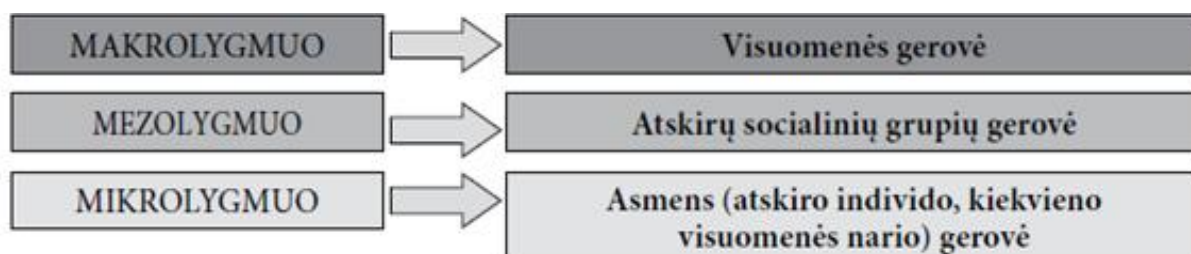
Teigiama, kad tokios, sritys kaip sveikata, materialinė gerovė, išsilavinimas, gyvenamoji aplinka yra esminės ir jau įprastos gyvenimo kokybės sudedamosios dalys. (Servetkienė, 2013)

Gyvenimo gerovės, kokybės, sąvoka taikoma individualiu, lokaliuos bendruomenės ir visos visuomenės lygmeniu. (Gruževskis ir kt. 2012). Ji vartojama ir suprantama įvairiuose kontekstuose, apima daug dimensijų: įvairias žmogaus gyvenimo sritis, šių sričių sąveiką, ir turi įtakos asmens gerovei.

Gyvenimo gerovė gali būti įvertinta pagal asmens sveikatos, fizinę būklę ir emocinę savijautą, taip pat pagal asmens materialinę ir socialinę gerovę. Pateikiama daug įvairių gyvenimo kokybę lemiančių veiksnių. Pagrindiniai veiksniai, turintys įtakos gyvenimo gerovei ir identifikuojami įvairiose mokslo srityse yra: laisvė, politinis stabilumas, ekonominė aplinka, išsilavinimo prieinamumas, socialinė apsauga - tai - išorinės aplinkos veiksniai, o sveikatos būklė, asmeninis saugumas, išsilavinimo pasiekimai, šeima, pajamos, būstas yra vidinės aplinkos veiksniai. (Pukeliene ir kt.2011).

Analizuojami tokie gyvenimo gerovės lygiai:

- a) makrolygis – kai šalies būklę atspindi makroekonominiai rodikliai;
- b) mezolygis – kai taikomas diferencijuotas požiūris ir tiriami įvairių socialinių grupių gyvenimo kokybės skirtumai, analizuojami pagal gyvenamąją vietą, amžių, lytį, pajamų lygį, išsilavinimo ir kultūros lygį;
- c) makrolygis, kuris, atsižvelgiant į konkretaus asmens subjektyvų gyvenimo kokybės suvokimą, yra susijęs su jo kaip asmenybės raida ir vertybinėmis nuostatomis bei jų kaita bėgant laikui. (Servetkienė, 2011)

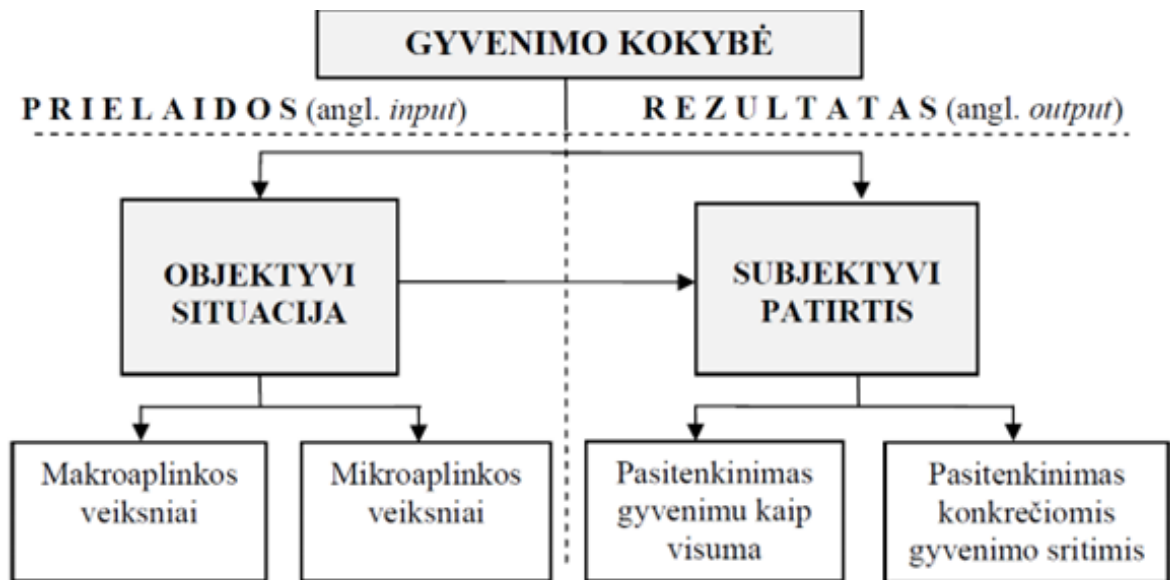
1 paveikslas. Trys gyvenimo gerovės lygiai pagal skirtingas poveikio sritis. Šaltinis: Rakauskienė ir kt. (2015)

1 paveikslas parodo išskiriamus gyvenimo gerovės lygius: makrolygis – apimančio visos šalies visuomenės gyvenimą, mezolygis apima bendruomenes, socialines grupes, o mikrolygis apima atskiro individo gyvenimą. Šalių visuomenių ir bendruomenių, organizacijų pagrindas, „ląstelės“ – individai, sudaro kuria visuomenes ir bendruomenes o visuomenės, bendruomenės ar organizacijos gali daryti teigiamą arba neigiamą poveikį asmens gyvenimui.

Gyvenimo gerovę galima įvertinti objektyviais faktais, taigi ir pagal individo subjektyvų gyvenimo gerovės suvokimą. Asmens lygmenyje, vertinant gerovę, reikia turėti mintyje, kad jo gyvenimo kokybė yra susijusi su asmenybės vystymusi ir todėl yra kintanti. Gyvenimo gerovei įtakos darantys veiksniai vertinami atsižvelgiant į kultūrinį ir vertybinį kontekstą, kuriame veikia asmenys. (Gruževskis ir kiti 2012). Esant stabiliai šalies ekonominei situacijai, vien tik ekonominių ir statistinių rodiklių vertinti šalies gerovę nepakanka. Gyventojų laimės rodikliai suteikia daugiau informacijos apie tai, kokioje visuomenėje asmuo gyvena ir kaip joje jaučiasi. Laimės rodiklių vertinimo rezultatai paprastai atskleidžia ne tik tai, kokios yra objektyvios gyvenimo sąlygos, bet ir kokia asmens emocinė būseną. Teigiamą asmens emocinę būseną siejama su pasitikėjimu visuomene, bendruomeniškumu ir psichologiniu saugumu. Emocinę būseną gali lemti ir socialinė, kultūrinė aplinka, nes patirtis formuojasi konkrečiame kultūriniame kontekste, kuris apibrėžia ir formuoja asmens jausmus (Plepytė, 2020).

Teigiama, kad gyvenimo gerovė yra matuojama objektyviais ir subjektyviais kriterijais.

- 1) Objektyvūs kriterijai: visuomenės sveikata, gyvenimo trukmė, aplinkos kokybė, gamtos išteklius tausojanti ūkio plėtra, apsirūpinimas būstu, vidutinis darbo užmokestis, pajamų ir vartojimo pasiskirstymas, vartojamų maisto produktų kokybė.
- 2) Subjektyvūs kriterijai: kiekvieno žmogaus gyvenimo vertinimo matai: fizinė ir psichinė sveikata, materialinės padėties įvertinimas, socialinių ir dvasinių poreikių patenkinimas, nepriklausomybės lygis, ryšys su aplinka, pasitenkinimas profesine veikla, šeimos gerove, galimybėmis pailsėti (Servetkienė, 2011)

Šaltinis V. Starkauskienė (2011)

2 paveikslas. Išskiriami objektyvius ir subjektyvius gyvenimo kokybės matavimo kriterijus ir juos veikiančių veiksnių kilmę.

2 paveikslas parodo, kad gyvenimo gerovę gali lemti objektyvi situacija, kurią veikia makroaplinkos veiksniai ir mikroaplinkos veiksniai: sveikata, gyvenimo trukmė, apsirūpinimas būstu, vidutinis darbo užmokestis, aplinkos kokybė, pajamų ir vartojimo santykis, šalies socialinė politika. Taip pat gyvenimo kokybę lemia subjektyvi individo patirtis, kurią skirtingai veikia skirtingi matai: pasitenkinimas gyvenimu kaip visuma, pasitenkinimas konkrečiomis gyvenimo sritimis o jų veiksniai psichinė sveikata, socialinių ir dvasinių poreikių patenkinimas, nepriklausomybės lygis, pasitenkinimą profesine veikla, šeimos gerovė, darbo ir asmeninio gyvenimo derinimo galimybės, galimybės ilsėtis.

Gyvenimo gerovė – tai ekonomikos, sociologijos, psichologijos ir politologijos srityse dažniausiai vartojama sąvoka, kuri apimanti žmogaus dvasinę ir emocinę, socialinę ir fizinę gerovę apimančią aplinkosaugos, darbo sąlygų, socialinio aprūpinimo, viešojo transporto, sveikatos apsaugos, profesinio parengimo ir kitus aspektus. (Rakauskienė ir kiti 2015)

Gyvenimo gerovei įtaką darančius makrolygio veiksniams galima daryti įtaką socialinės politikos priemonių visuma. Valstybė turi prisiimti didžiausią vaidmenį užtikrinant gyventojams didesnę gerovę, o socialinės politikos kūrėjai ir vykdytojai yra svarbūs veikėjai, formuojantys socialinės politikos raidą (Aidukaitė, 2012).

1.2 Objektivos gyvenimo gerovės samprata

Objektivos gyvenimo gerovės samprata ir jos matavimai susiformavo anksčiau nei subjektyvios gerovės samprata (Gataūlinas, 2013). Objektivi gyvenimo gerovė matuojama kiekybiniais ekonominiais ir statistiniais rodikliais, jų sistemomis. Šie rodikliai leidžia matuoti ir lyginti valstybes, įvertinti jų raidą, jų rodiklių struktūrą ir pokyčius laike. Objektivos gyvenimo gerovės tyrimų objektas yra aplinka kurioje asmuo gyvena, lemianti jo gyvenimo kokybę ir tinkamumą gyventi (Gruževskis, 2012). Gyvenimas matuojamas objektyviais kriterijais, socialiniais ir ekonominiais rodikliais nekreipiant dėmesio į asmens individualią patirtį ir individualų aplinkos suvokimą (Pukeliene, 2011). Objektivioji gyvenimo gerovė veikia subjektyviąją gyvenimo gerovę per asmens sąmonę, susiformavusią iš jo patirčių ir iš genetinių veiksnių. Objektivioji gyvenimo gerovė yra labiau valdomas ir kontroliuojamas procesas asmens gyvenime nei jo sąmonė. Ją galima kontroliuoti per išorines asmens gyvenimo sąlygas mikro ir makro lygmenyse.

Vieni objektyviąją gerovę apibūdinantys rodikliai gali daryti stipresnę poveikį už kitus rodiklius. Arba vieni objektyviosios gerovės rodikliai gali būti svarbesniais už kitus objektyviosios gerovės rodiklius. Taip pat vieni objektyviąją gerovę apibūdinantys rodikliai iš dalies siejasi su kitais, t.y. vieni objektyviosios gerovės rodikliai yra išvestiniai iš kitų objektyviosios gerovės rodiklių. Objektivosios gerovės sritys reiškia individo gyvenimo sričių ir gerovės santykį.

Paprastai išskiriamos šios objektyviosios gerovės sritys:

- pajamos,
- turtas,
- santykiai
- veikla
- sveikata.

Objektivioji gyvenimo gerovė išreiškia asmens gyvenimo sąlygų kiekybę ir kokybę. Šios sritys išskirtos pagal jų daromą įtaką asmens subjektyviosios gyvenimo gerovės suvokimui. Išskirtos sritys yra subjektyviosios gyvenimo gerovės veiksniai. (Gataūlinas 2013)

Yra išskiriamos pagrindinės objektyvios gerovės veiksnių grupės.

- 1) Pirmoji veiksnių grupė apima viešosios tvarkos priemonėmis *nereguliuojamus* ir *reguliuojamus* veiksnius. Viešosios tvarkos priemonės negali daryti įtakos tokiems veiksniams kaip klimato sąlygos ir jų rodikliai ar šalies geografinė padėtis. Tačiau įtaką gali daryti viešosios politikos veiksmai. Viešoji politika daro įtaką tokiems veiksniams kaip politinis stabilumas ir saugumas, korupcija, ekonomikos augimas ir jos lygio išlaikymas, socialinės apsaugos sritims tokioms kaip išsilavinimas ar sveikatos apsauga jų pasiekiamumui ir prieinamumui, efektyvumui.
- 2) Antrąją grupę veiksnių sudaro tokie veiksniai, kurių didelę dalį kontroliuoja asmuo, kaip teisių ir laisvių turėtojas. Veiksniai kuriems įtaką daro individo sprendimai ir pasirinkimai. Tokie veiksniai kaip rūpinimasis sveikata ir jos puoselėjimas, mokymasis ir išsilavinimo lygio siekimas, šeimos sukūrimas ir jos puoselėjimas, rūpinimasis šeimos nariais taip pat laisvalaikio praleidimo būdų pasirinkimas.

Teigiama, kad visuomenės gyvenimo gerovė nėra lygi tiesiog individualių asmens gyvenimo savybių aritmetinei sumai, o klestinti gamtinė, politinė, ekonominė ir socialinė aplinka dažnai gali rodyti aukštą gyvenimo kokybės lygį šalyje, tačiau žmonės pasitenkinimas gyvenimu, ar tam tikromis jo dalimis, gali būti žemas ar net labai žemas. (Pukeliene, 2011)

Objektyvioji gerovė gali būti vertinamas tokiais rodikliais:

- ekvivalentės disponuojamos pajamos,
- absoliutaus skurdo lygis,
- absoliutaus skurdo riba,
- santykinis skurdo lygis,
- gini indeksas,
- materialinio nepritekliaus lygis. (Gataūlinas 2013)

Objektyviają gyvenimo gerovę matuojantys rodikliai įvairiose valstybės valdymo srityse renkami ir skaičiuojami tam tikru periodiškumu. Labai svarbu, vertinant gyvenimo gerovę, įtraukti tik pačius svarbiausius ir informatyviausius statistinius rodiklius, kurie atspindi esamą situaciją ir parodo tendencijas. Vien BVP rodiklis neturi būti pakankamas pažangos rodiklis, todėl yra būtina visapusių rodiklių sistema, apimanti socialinius, ekologinio tvarumo, švietimo, visuomenės sveikatos, skurdo rodiklius (Navaitis, 2016) Duomenys turi būti objektyvūs ir nekoreliuoti tarpusavyje. Matuojant objektyviają gyvenimo gerovę kiekviena valstybė turėtų atsižvelgti ir tik į jai būdingus aspektus, nes

skirtingose šalyse, gyvenimo kokybei, įtaką gali daryti skirtingi parametrai, kurie priklauso nuo šalies išsivystymo lygio, geografinės padėties, visuomenės išsilavinimo ir kultūros lygio, politinės ir ekonominės situacijos (Rakauskienė ir kiti 2015)

1.3 Subjektyvios gyvenimo gerovės samprata

Subjektyvios gyvenimo gerovės tyrimai sutelkia dėmesį į individualiai patiriamą asmens gyvenimo kokybę, kuri yra dažniausiai matuojama kokybiniais metodais – įvairiais klausimynais ir pan, (Pukeliene ir kt 2011). Subjektyvi gyvenimo gerovė parodo, kaip tas objektyvias gyvenimo gerovės sąlygas vertina ir jose jaučiasi asmuo. Subjektyvios gyvenimo gerovės suvokimas yra savo, asmens, gyvenimo situacijos įvertinimas remiantis savo patirtimi. Asmuo ją vertinta pagal savo fizinę ir emocinę savijautą, pagal materialinę padėtį, padėtį visuomenėje ir socialinę gerovę. Subjektyvi gyvenimo gerovė gali būti įvertinama ir objektyviais faktais pagal asmens subjektyvų suvokimą. Individo lygmeniu būtina įvertinti, kad gyvenimo gerovė yra susijusi su individo asmenybės vystymusi ir todėl yra kintanti. Gyvenimo gerovę ir jai įtakos turintys veiksniai vertinami atsižvelgiant į kultūrinį, vertybinį kontekstą, kuriame veikia individai. (Gruževskis ir kt. 2012). Subjektyvūs asmens suvokimai, susiję su požiūriais, yra svarbūs, lemia žmogaus tikslus ir orientacijas. Subjektyvios gyvenimo gerovės suvokimas yra asmeninės, gyvenimo situacijos įvertinimas remiantis savo patirtimi. Toks suvokimas yra svarbus jį siejant su objektyviomis sąlygomis. (Gataūlinas, 2013) Subjektyvi gyvenimo gerovė yra apibrėžiama kaip visiškas ir nuolatinis pasitenkinimas gyvenimo visuma. (Gruževskis, 2012)

Subjektyviajai gerovei stiprią įtaką daro asmenų individualūs bruožai, neurotiški asmenys išorės sąlygas vertina labiau neigiamai, ekstravertiški – labiau teigiamai. (Gataūlinas, 2013)

Išskiriami du subjektyviosios gyvenimo gerovės komponentai:

- a) *afekto* - tai paprastai ji apibūdinama kaip *laimė*;
- b) *pasitenkinimo gyvenimu* - dažniausiai tai apibūdinama kaip *pasitenkinimas gyvenimu* kaip visuma.

Afekto komponento subjektyvioji gerovė paprastai būna nulemta momentinių artimiausio laikotarpio įvykių ir potyrių, o pasitenkinimo komponento subjektyvioji gerovė nulemiama gyvenimo apskritai. Taip pat individo subjektyviosios gerovės vertinimui tiek afekto tiek pasitenkinimo gyvenimu komponentu įtakos turi genetinės asmens savybės ir bruožai.

Subjektyvios gyvenimo kokybės vertinimo metodai - tai vertinimas klausiant respondento apie gerovės pojūtį, jo savo paties gyvenimo situacijos vertinimus, nuotaikas ir emocijas. O tai yra subjektyvūs individo vertinimai, kadangi paties žmogaus suvokimai ir pojūčiai čia yra svarbiausi. Pagrindinė subjektyviosios gerovės matavimų problema yra tai, kiek tiksliai respondentas gali išreikšti savo paties gyvenimo situaciją ir jausmus. (Gataūlinas 2012)

Vertinant gyvenimo gerovę, be ekonominių rodiklių, didžiulis vaidmuo tenka ir socialiniams, ekologiniams, darnios ekonominės gerovės indeksams, orientuotiems į sveikatos, gamtos ir sveikos aplinkos išsaugojimą, švarią gamybą, atsinaujinančių energijos šaltinių pramonę, ekologinę žemdirbystę. Apibrėžiant gyvenimo gerovę pažymimas subjektyvus gerovės pojūtis, apimantis fizinį, psichologinį, socialinį ir dvasinį lygius, taip pat akcentuojama vertybių sistema, kaip atspirties taškas, padedantis kiekvienam suvokti ir pagal tai įvertinti savo gyvenimo gerovės lygį. Gyvenimo gerovė – tai ekonomikos, sociologijos, psichologijos ir politologijos srityse vartojama sąvoka, apimanti žmogaus emocinę, socialinę ir fizinę gerovę, t. y. aplinkosaugos, darbo sąlygų, socialinio aprūpinimo, viešojo transporto, sveikatos apsaugos, profesinio parengimo ir kitus aspektus.

1.4 Gyvenimo gerovės matavimų svarba

Pagrindinės veiksmų grupės, turinčios įtakos gyvenimo gerovei ir identifikuojamos įvairiose mokslo srityse: fizinė savijauta, sveikatos būklė ir funkcinė būklė, gydymo prieinamumas, materialinė gerovė, pajamų lygis, pajamų ir vartojimo santykis, socialinė gerovė. (Rakauskienė ir kiti 2015) Nustatomi tokie gyvenimo gerovės rodikliai, lygiai: individualus, visuomeninis, objektyvus ir subjektyvus. Subjektyvi gyvenimo gerovės rūšis – žmogaus gebėjimas gyventi, apima vidines asmens galimybes panaudoti išorinę aplinką, siekti aukštesnių fizinių ir asmeninės raidos pasiekimų, tai lemia vidinę ir išorinę aplinką. Šalies išsivystymo lygis, politinė socialinė ir ekonominė aplinka leidžia žmonėms gerai gyventi ir siekti gyvenimo gerovės. Tai ar asmenys sugeba pasinaudoti vidine aplinka, siekti aukštesnio fizinio, asmeninio tobulėjimo, materialinės ir socialinės gerovės - tai lemia vidinę aplinką.

Vienas ar keli veiksniai negali apibūdinti ir pakankamai išmatuoti gyvenimo gerovę. Jei vienas ar keli gerovės veiksmų turi neigiamos įtakos gyvenimo gerovei tai vis tiek gali išlikti didelis pasitenkinimas, nes daromą neigiamą poveikį gali kompensuoti teigiamas poveikis kurį sukelia kiti veiksniai. Taigi būtinas kompleksinis gyvenimo gerovės vertinimas. Išskiriami pagrindiniai veiksniai, turintys įtakos gyvenimo kokybei. Jie identifikuojami įvairiose mokslo srityse - išoriniai ir vidiniai.

Išorinės aplinkos veiksniai:

- a) laisvė;
- b) politinis stabilumas;
- c) ekonominis aplinka;
- d) išsilavinimo prieinamumas;
- e) socialinė apsauga.

Vidinės aplinkos veiksniai:

- a) sveikatos būklė;
- b) asmeninis saugumas;
- c) išsilavinimo pasiekimai;
- d) šeima;
- e) pajamos;
- f) būstas.

Teigiama, kad gerovė neturi būti apibrėžta kaip vienmatis rodiklis kaip, pavyzdžiui, BVP ar vidutinis darbo užmokestis šalyje, nedarbo lygis šalyje. Tačiau turi būti vertinama labiau kaip sudėtinis, skirtingus kintamuosius jungiantis matas (Guogis ir kiti 2020)

Gyvenimo gerovė kaip žmonių veiklos sfera, siejama su materialinių ir dvasinių poreikių tenkinimu, ji priklauso nuo išorinių veiksnių – šalies ekonomikos išsivystymo lygio ir augimo. Kartu ji pati daro įtaką ekonomikos plėtrai, teikdama postūmį ekonomikos augimui. Atskiroms gyvenimo kokybės sritims įtakos turi taip pat valstybės vykdoma politika:

- i. sveikatos apsaugos politika;
- ii. šeimos politika;
- iii. demografinė politika;
- iv. ekonominė politika;
- v. tarptautinė aplinka ir politika;
- vi. švietimo politika;
- vii. kultūros politika;
- viii. visuomenės nuostatos ir vertybės. (Rakauskienė ir kt.,2015)

2 lentelė. Dažniausiai naudojami gerovės objektyvūs ir subjektyvūs socialiniai rodikliai.

Dažniausiai naudojami objektyvūs socialiniai rodikliai	Dažniausiai naudojami subjektyvūs socialiniai rodikliai
<i>(socialiniai duomenys nepriklausomai nuo individualių vertinimų)</i>	<i>(individų vertinimas ir socialinių sąlygų įvertinimas)</i>
Vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė	Bendruomeniškumas
Nusikalstamumo lygis	Materialus turtas
Nedarbo lygis	Saugumo jausmas
Bendrasis vidaus produktas	Laimė
Skurdo lygis	Pasitenkinimas gyvenimu kaip visuma
Mokyklos lankymas	Santykiai su šeima
Darbo valandos per savaitę	Pasitenkinimas darbu
Perinatalinis mirtingumas	Lytinis gyvenimas
Savižudybių skaičius	Pasiskirstymo teisingumo suvokimas
	Klasių identifikavimas
	Pomėgiai ir narystė klubuose

Šaltinis: Rakauskienė ir kt. (2015)

2 lentelėje pateikti objektyvios ir subjektyvios gyvenimo gerovės matavimų rodikliai. Dažniausiai naudojami rodikliai objektyviai gyvenimo gerovei tirti: nedarbo lygis, skurdo lygis, bendrasis vidaus produktas, vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė. Subjektyviai gerovei tirti dažniausiai naudojami rodikliai: laimė, pasitenkinimas gyvenimu kaip visuma, santykiai su šeima.

Gyvenimo gerovės matavimai ypač svarbūs šalių visuomenėms, socialinės politikos srityje kuriant ir formuojant Gerovės valstybę. Socialinė politika suvokiama kaip priemonių institucijų visuma, apsauganti individą nuo socialinės rizikos. Socialinę politiką sudaro: socialinė apsauga, darbo rinkos politika, būsto politika, švietimo ir sveikatos apsauga (Guogis, 2012) Valstybės ir jos piliečių gerovė priklauso nuo vykdomos socialinės politikos. Atsižvelgiant į vyriausybės politiką, valstybės, rinkos ir šeimos sąveiką ir jų nulemtą socialinę padėtį, valstybių socialinės politikos modeliai gali būti skirstomi į tipus: liberalųjį, konservatyvųjį, socialdemokratinį. (Bilevičienė, 2015)

Gerovės valstybės sąvoka siejama su šalies ekonominiu klestėjimu, demokratija ir valstybės įsipareigojimu garantuoti kiekvienam asmeniui orų pragyvenimą. Ji apima svarbias socialinės politikos sritis: socialinė apsauga, sveikatos draudimas, darbo rinkos politika ir švietimo sistema (Guogis, 2012). Ekonominės politikos formavimas yra susijęs su asmens gerove ir apima socialines, ekonomines, psichologines sritis tokias kaip būstas, užimtumas, mokymasis visą gyvenimą, kultūra, pajamos, psichologinis saugumas, teisėsauga, socialinė aplinka, sveikata, laimė, vartojimas (Krinickienė, 2015).

Išskiriamos trys gerovės rodiklių grupės:

- 1) Pirmoji grupė apima žmogaus fizinės ir psichologinės sveikatos ir demografinius rodiklius: vidutinė gyvenimo trukmė, gimstamumo bei mirtingumo lygis, gyventojų reprodukcijos rodikliai, šeimtinė padėtis, gyventojų emigracijos mastai.
- 2) Antroji grupė apima gyventojų gyvenimo lygio, materialinės būklės rodiklius: užimtumas, BVP dalis skirta vartoti, vartojimo lygis ir struktūra, gyventojų darbo užmokestis ir pajamų lygis, pajamų diferenciacija, santaupos, nekilnojamas turtas ir būstas ir kiti.
- 3) Trečioji grupė - tai išsilavinimo, kultūros, moralinių vertybių rodiklių sistema, visuomenės kultūra apima nematerialius rodiklius: įsitikinimai, idėjos bei vertybės, ir materialius rodiklius tai yra objektus ar technologijas įkūnijančius kultūros turinį. (Rakauskienė ir kiti 2015)

Laimingi žmonės paprastai yra geresni piliečiai, jie yra geriau informuoti apie politinius reikalus, dažniau naudojasi savo balsavimo teise, įtraukiami ir patys labiau dalyvauja pilietiniuose veiksmuose ir tuo pat metu yra mažiau radikalūs savo politinių pažiūrų požiūriu. Šios savybės yra svarbios demokratinės sistemos funkcionavimui. Subjektyvi gerovė taip pat gali turėti įtakos kitų socialinių sistemų, tokių kaip darbo organizacijos ir savanorystės tinklai, funkcionavimui. Taigi individuali subjektyvi gerovė yra ir socialinių sistemų rezultatas, ir jų veiksnys. Laimingi piliečiai turi būti gerovės valstybės siekis, nes laimė taip pat yra susijusi ir su moraliniais įsitikinimais solidarumu, tolerancija, meile (Suojanen 2012).

Objektyvioji gerovė yra subjektyviosios gerovės veiksnys, o subjektyvioji gerovė yra objektyviosios gerovės pasekmė. Teigiama, kad subjektyvioji ir objektyvioji gerovės iš esmės yra viena nuo kitos priklausomos gerovės pusės, nors ir turinčios tam tikrą autonomijos laipsnį viena kitos atžvilgiu. Objektyvioji gerovė yra pirminė subjektyviosios gerovės atžvilgiu, nors neatmesta galimybė, kad ir subjektyvioji gerovė gali daryti poveikį objektyviajai gerovei, kad egzistuoja tam tikri asmenybės bruožai, kurie taip pat gali daryti įtaką individo subjektyviajai gerovei (Gataūlinas, 2013).

Apibendrinimas

Asmeninė gerovė reiškia bendrą asmens gerovę ir gyvenimo kokybę. Tai plati sąvoka, apimanti fizinę, psichinę, emocinę ir socialinę gerovę. Veiksniai, prisidedantys prie asmens gerovės, gali būti sveikatos priežiūra, švietimo, socialinės paramos, finansinio stabilumo ir asmeninio saugumo prieinamumas. Svarbu, kad asmenys imtųsi veiksmų, kad pagerintų savo asmeninę gerovę,

užsiimdami veikla, skatinančia fizinę ir psichinę sveikatą, užmegzdami tvirtus santykius, rasdami savo gyvenimo tikslo ir prasmės jausmą.

Socialinėje politikoje asmens gerovė dažnai laikoma pagrindine socialinės gerovės sudedamąja dalimi, kuri reiškia ir bendrą visuomenės gerovę. Vyriausybės ir kitos organizacijos gali įgyvendinti politiką ir programas, skirtas savo piliečių ar narių asmeninei gerovei skatinti, siekdamos sukurti teisingesnę ir teisingesnę visuomenę. Ši politika ir programos gali būti įvairių formų, pavyzdžiui, suteikiant prieigą prie sveikatos priežiūros, švietimo ir socialinių paslaugų arba įgyvendinant politiką, sprendžiančią tokias problemas kaip skurdas, diskriminacija ir nelygybė. Asmeninė gerovė dažnai laikoma svarbiu socialinės politikos tikslu, nes manoma, kad visuomenė, kurioje asmenys gali pasiekti aukštą asmeninės gerovės lygį, greičiausiai bus stabilesnė, klestinti ir darnesnė.

2. DARBAS (UŽIMTUMAS) IR ASMENS GEROVĖ

2.1. Darbas

Vienas iš gyvenimo gerovės veiksnių yra darbas. Dauguma žmonių didžiąją savo gyvenimo dalį praleidžia darbe, todėl labai svarbu suprasti kokią užimtumo ir darbo vieta formuojant asmenų ir bendruomenių gyvenimo gerovę pasaulyje (De Neve ir kt. 2017). Vieną iš pamatinių materialinės gerovės sudedamųjų dalių yra darbas ir užimtumas. (Rakauskienė ir kiti 2015) Teigiama, kad darbas suvokiamas plačiau, nei tik kaip apmokamo samdomo darbo kategorija, tai, taip pat, yra savanoriškas darbas arba dalyvavimas švietimo veikloje (Gruževskis ir kt. 2021).

Viena iš subjektyviosios gerovės dalių yra pasitenkinimas darbu. Pasitenkinimas atskiromis gyvenimo sritimis lemia pasitenkinimą gyvenimu kaip visuma, tačiau įmanoma, kad pasitenkinimas gyvenimu kaip visuma lemia pasitenkinimą atskiromis gyvenimo sritimis. Subjektyviaja gerove veikia išoriniai objektyvūs veiksniai ir paveldėti arba įgyti asmenybės bruožai. Išoriniai objektyvieji veiksniai lemia pasitenkinimą darbu, o pasitenkinimas darbu – pasitenkinimą gyvenimu kaip visuma (Gataūlinas 2013).

Darbo rinkos politika yra viena iš svarbiausių socialinės politikos sričių, o socialinė politika gerovės valstybėje siejama su šalies ekonominiu klestėjimu ir valstybės įsipareigojimu garantuoti kiekvienam asmeniui orų gyvenimą. (Guogis, 2012) Aktyvioji darbo rinkos politika gali užtikrinti bedarbių ir neįgaliųjų galimybę dalyvauti darbo rinkoje (Bilevičienė, 2015) Aktyvi įtrauktis tai socialinės įtraukties ir dalyvavimo darbo rinkoje skatinimas darbingo amžiaus asmenims, patiriantiems skurdą ar socialinę atskirtį. Aktyvi įtrauktis apima: tinkamą finansinę paramą, įtraukia darbo rinką, galimybę naudotis valstybės socialine parama (Gruževskis ir kiti 2021). Be to, esant efektyviai valstybės politikai galima vystyti atsilikusius regionus, skatinti individų mobilumą ir tokiu būdu mažinti struktūrinį nedarbą. Tad norint pasiekti asmens socialinę gerovę turi būti sudarytos galimybės vienodai regionų socialinei infrastruktūrai atsirasti (Smalskys 2005).

Yra tiriama darbo ir užimtumo vaidmuo formuojant asmenų gyvenimo gerovę. Nagrinėjamas užimtumo statusas, darbo tipas ir darbo vietos reikšmė asmens subjektyviajai ir objektyviajai gerovei. Laimės ir užimtumo santykis sudėtingai ir dinamiškai sąveikauja. Darbas ir užimtumas yra ne tik varomoji asmens laimės jėga, bet ir pati asmens laimė taip pat gali padėti formuoti darbo rinkos rezultatus, asmenų produktyvumą ir funkcionavimą (Neve ir kiti 2017).

Teigiama, kad dirbantys žmonės savo gyvenimo kokybę vertina daug palankiau nei bedarbiai. Darbo svarba yra daug daugiau nei tiesiog už jį mokamas atlyginimas. Darbas siejamas su kitais

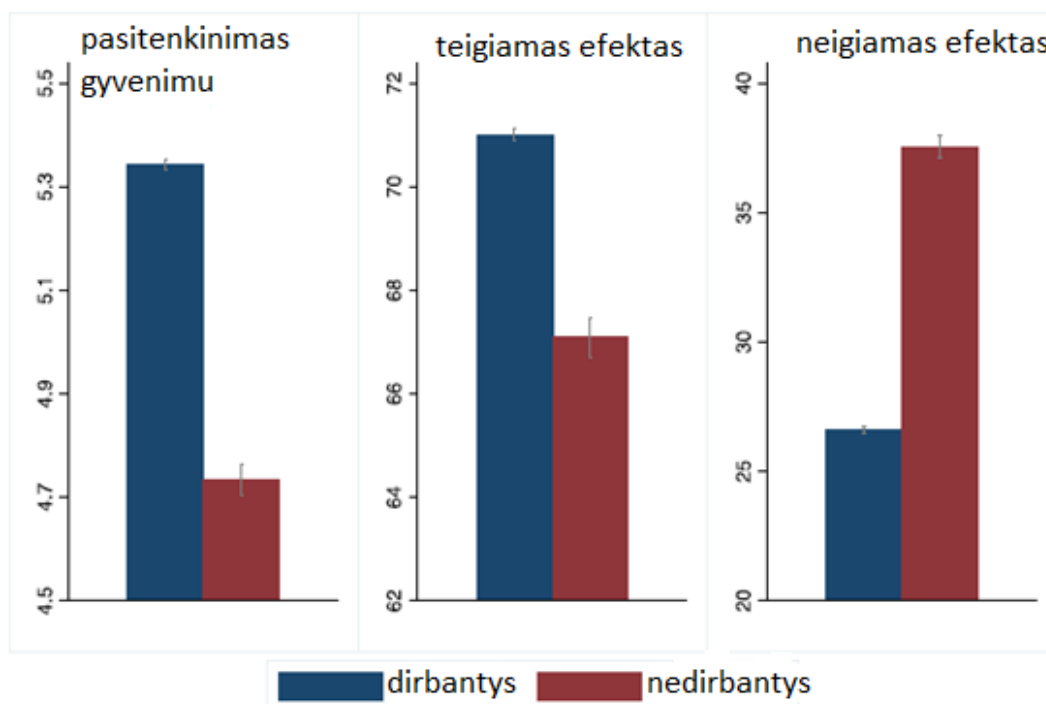
užimtumo aspektais, tokiais kaip socialinė padėtis ir socialiniai santykiai, o tai svarbūs asmens gyvenimo gerovės vertinimo veiksniai. Užimtumas svarbus subjektyviai žmonių gerovei nes nedarbas paprastai susijęs su nepritekliais, skurdu, nepasitenkinimu aplinka, problemomis šeimoje ir nelaime. Asmens nedarbas gali turėti šalutinį poveikį ir neigiamai veikti kitus asmenis, net ir tuos, kurie dirba. Nedarbo lygis šalyje neigiamai koreliuoja su visuomenės gerove nacionaliniu lygiu (De Neve ir kiti 2017).

Užimtumas – tai svarbiausias būdas visapusiškai, aktyviai ir lygiomis teisėmis dalyvauti visuomenės gyvenime. Gaudami nepakankamas pajamas, asmenys taupo savo sveikatos priežiūrai ir vaikų mokymui. Todėl jie pasižymi prastesne sveikata, o jų vaikai negali įgyti paklausios darbo rinkoje profesijos, o tai ateityje sumažina aukštų pajamų gavimo galimybes (Zabarauskaitė, 2015). Garantuojant visiems lygias galimybes, užimtumas yra labai svarbus reiškinys, prisidedantis prie visapusiško piliečių dalyvavimo ekonominiame, kultūriniame ir socialiniame gyvenime bei jų galimybių įgyvendinimo. Jeigu studijos, asmenims gebantiems studijuoti, yra neprieinamos, tie asmenys dirbs menkesnės kvalifikacijos reikalaujančius darbus, nei galėtų įgiję aukštąjį išsilavinimą, tokiu būdu visuomenė gali prarasti išteklius ir potencialią gerovę (Lazutka 2012). Tačiau blogos kokybės užimtumas negali tinkamai paskatinti noro dirbti. Užimtumo kokybė yra daugybės veiksnių funkcija. Labiausiai ji priklauso nuo darbuotojo asmeninių poreikių: pasitenkinimas darbu, karjeros galimybės, darbo stabilumas, atsakomybės lygmens, darbo įdomumo, ir susiklosčiusių aplinkybių. Kuo daugiau žmonių dalyvauja darbo rinkoje - tuo didesnis jų indėlis į reikiamos socialinės apsaugos prieinamumo užtikrinimą (Bilevičienė 2015).

Viena svarbiausių sudedamųjų asmens laimės dalių - socialinis ekonominis aktyvumas. Tai yra aktyvios ekonominės veiklos ir socialinių kontaktų derinys. Daugumai asmenų laimė neįmanoma be įdomaus, kūrybiško, gerai apmokamo darbo. Būtent darbe asmuo gali realizuoti save ir jausti pasitikėjimą savimi galėdamas save materialiai aprūpinti. (Rakauskienė, 2015) Darbo vaidmuo laimės pojūčiui labai svarbus, taip pat svarbu ir tai, kad laimė didina žmogaus produktyvumą. Laimingi darbuotojai geba geriau atlikti užduotis, būna stipriai motyvuoti dirbti, kyla jų atliekamo darbo kokybė, o taip pat ir našumas. Nelaimingi būna mažiau pasitenkinti darbu, o tai gali lemti menkos kokybės paslaugas, silpnus bendravimo, bendradarbiavimo ryšius, priešišumą, blogą sveikatą ar dažną darbuotojų kaitą organizacijose.

Štrimeikienė (2009) teigia, kad nedarbas mažina pasitenkinimą gyvenimu, mažos pajamos neigiamai veikia ir laimę, ir pasitenkinimą gyvenimu, tačiau mažos pajamos nesumažina jau nelaimingų, laimės, bet sumažina laimingų žmonių laimę.

Darbas - tai viena laimės sudedamųjų dalių. Asmenys dirba ne tik dėl atlyginimo, bet ir dėl įvairių kitų priežasčių, tokių kaip: pripažinimas, smalsumas, socialiniai ryšiai, noras neprarasti darbo įgūdžių ir juos tobulinti. Šios skirtingos priežastys ir jų sąveika gali asmenis daryti labai laimingus arba labai nelaimingus. Darbinė veikla – tai daugiausia laiko ir jėgų reikalaujanti veikla suaugusio asmens gyvenime. Sėkmingai pasirinktas, pasitenkinimą keliantis darbas suteikia papildomų jėgų ir optimizmo, gerina žmonių bendravimo santykius (Bakanauskienė, 2010).

3 paveikslas. Rodo pasaulio dirbančiųjų ir nedirbančiųjų individų gyvenimo kokybės vertinimą.

Šaltinis: Neve (2017).

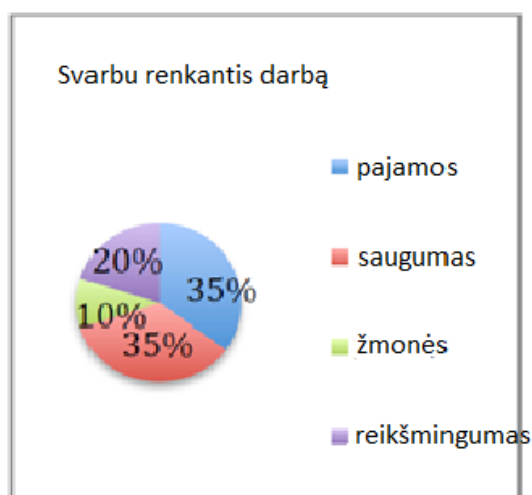
3 paveikslas parodo jog dirbančiųjų gyvenimo gerovės įvertinimas gerokai aukštesnis nei nedirbančių asmenų, o neigiamas poveikis asmens gerovei nedirbančiųjų asmenų tarpe ženkliai aukštesnis.

Kiekvieno asmens laimės pojūtis darbe subjektyvus ir asmenišką. Tai įvairių, tinkamai susiklosčiusių, sudėtinių dalių visuma. Kiekvienam asmeniui laimės darbe sudedamosios dalys ir jų susiklostymas visiškai skirtingi. Darbas asmeniui visų pirma yra socialiniai ryšiai, o per socialinius ryšius ir dalyvavimas visuomeniniame gyvenime. Grün, (2010) tyrimo duomenys rodo, jog bedarbiai patiria didesnę psichologinę kančią nei dirbantys asmenys, tačiau taip pat pastebimi dideli pasitenkinimo gyvenimu skirtumai tarp patenkinamai ir nepatenkinamai ką tik įdarbintų darbuotojų. Asmeniui labai svarbu jaustis naudingam visuomenei, tai net svarbiau nei noras būti gerbiamam savo šeimoje ar draugų rate. Jis turi jaustis dalimi visuomenės, kurioje gyvena. Darbas mūsų gyvenimui

suteikia prasmės, o nedarbas tampa nelaimės ir net depresijos priežastimi. Ilgalaikis nedarbas stipriai neigiamai paveikia asmens savivertę, žmogus praranda darbo įgūdžius ir kompetencijas dėl to praranda ir galimybę grįžti į darbo rinką arba ji visiškai sumenksta. Nedarbas gali tapti konfliktų šeimoje priežastimi ir kelti daug asmeninių problemų (Suojanen, 2012). Visuomenėje skurdas labiausiai tapatinamas su pajamų nepakankamumu (Gruževskis ir kt. 2013).

Nedarbas dažniausiai yra ir pajamų nepriteklus, kuris lemia asmenų skurdą. Anot Grün, (2010) darbas už mažą atlyginimą nėra susijęs su žemu pasitenkinimu gyvenimu, tokiais sąlygomis dirbantys žmonės turi daug geresnes galimybes būti patenkintais gyvenimu nei bedarbiai. Skurdas išsiplėtoja į visas kitas asmens gyvenimo sritis tokias kaip išsilavinimas, sveikatos priežiūros galimybės, dalyvavimas politiniame ir ekonominiame gyvenime. O tai trukdo gyventi asmeniui taip, kaip jis norėtų (Skučienė ir kt. 2018). Aukštas nedarbo lygis valstybėje didina tikimybę prarasti darbą ir sukuria nesaugumo jausmą dirbantiesiems asmenims. Tose šalyse, kuriose socialinės saugos įstaigų tinklas išvystytas gerai, bedarbiai gali ilgai ieškoti darbo, jų ir jų šeimų finansinė padėtis mažai nukenčia (Smalskys, 2005). Nedarbas daro poveikį asmens subjektyviajai gerovei. Jis gali būti tiek tiesioginis ir netiesioginis. Nedarbo daromas neigiamas poveikis asmens subjektyviajai gerovei turi platesnę prasmę nei tik pajamų praradimas. Skurdas yra nulemtas asmenų socialinių įgūdžių trūkumų, ir pasireiškia socialiniu ir ekonominiu pasyvumu (Zabarauskaitė, 2015) Nedarbo poveikis pirmiausia susijęs su sumažėjusia asmens savivertė, menka savigarba ir dažniais depresijos simptomai (Gataūlinas ir kt. 2014).

Asmens darbo pasirinkimą lemia skirtingi veiksniai. Kiekvienas asmuo individualiai žino ko nori iš savo darbo, kas jam darbe svarbiausia. Renkantis darbą reikšmingi skirtingi dalykai. Kiekvieno asmens pasirinkimą lemia skirtingų subjektyvių ir objektyvių priežasčių visuma.

4 paveikslas. Rodo kokie veiksniai asmenims svarbiausi renkantis darbą. Šaltinis: Suojanen (2015)

Suojanen (2015) tyrime pateikto (4 pav.) paveikslo duomenys rodo, kad darbo užmokestis ir saugumas tai svarbiausi veiksniai lemiantys asmens darbo pasirinkimą, darbo užmokestis svarbus 35 proc. respondentų, taip pat svarbus ir saugumas. Pasitenkinimą darbu lemia dedamosios dalys:

- a) organizacija;
- b) bendruomenė;
- c) darbuotojai.

Keli asmenys darbe turėdami identišką sąlygą ir aplinkybes, tokias kaip organizacija ir jos bendruomenė, situaciją vertina skirtingai. Todėl asmenų pasitenkinimas darbu ir laimės pojūtis toje pačioje organizacijoje, gali labai skirtis. Skirtingiems asmenims asmeniškai aktualūs ir svarbūs labai skirtingi dalykai. Darbe, kaip ir asmeniniame gyvenime, kiekvienas asmuo skirtingai supranta laimę ir skirtingi dalykai kelia pasitenkinimą darbu.

Darbas, jo prasmingumas, išskiriamas kaip asmens laimės sudėtinė dalis lygiagrečiai su darnia šeima. Taip pat asmens laimei svarbūs ir realūs lūkesčiai (Rakauskienė, 2015).

2.2 Veiksniai, darantys įtaką asmens pasitenkinimui darbu.

2.2.1 Darbo užmokestis

Vienas iš svarbiausių darbo pasirinkimo veiksnių - tai darbo užmokestis. Atlyginimas - tai būtina sąlyga, leidžianti asmenims užtikrinti pragyvenimą. Atlyginimo dydis vieniems gali būti labai svarbus, kitiems mažiau. Darbo užmokestis atlieka kelias funkcijas – jis kaip objektyvi priemonė užtikrinti orų, pageidaujama pragyvenimą ir kaip subjektyvi priemonė daro įtaką asmens savivertės lygiui. Būtent darbo užmokestis dažniausiai lemia žmogaus darbo vietos pasirinkimą ir patrauklumą, atlieka materialinio ir moralinio pasitenkinimo bei skatinimo vaidmenį. Darbo pajamos tiesiogiai veikia ne tik daugumos žmonių gyvenimo lygį, bet ir jų visuomeninę padėtį ir pripažinimą. (Rudytė ir kt 2008)

Išskiriamas toks darbo užmokesčio poveikis asmens gyvenimo kokybei:

- a) užtikrina pragyvenimą;
- b) gali užtikrinti aukštą poveikį objektyviai materialinei gyvenimo kokybei.
- c) veikia kaip motyvavimo priemonė siekiant darbo karjeros, stiprinant socialinius ryšius ir keliant objektyvią ir subjektyvią gyvenimo gerovę (De Neve ir kt. 2017).

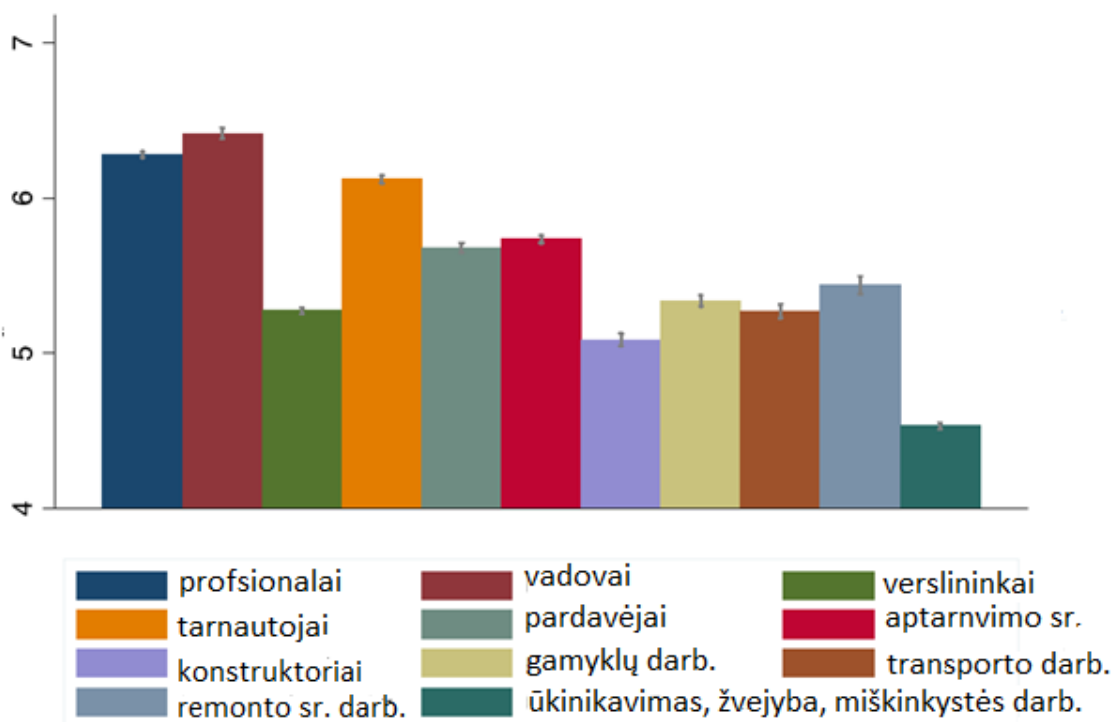
Tačiau tiriant nustatyta, kad darbo užmokesčio dydis, jo augimas, yra ribota ir trumpalaikė asmens motyvavimo priemonė. Darbo užmokesčio didinimas reiškia produkcijos kaštų ir savikainos augimą, todėl mokėti daugiau darbdaviai gali tik tada, kai lygiagrečiai auga veiklos efektyvumas. (Rudytė ir kiti 2008)

Atlyginimo dydis, kaip objektyvi priemonė, asmenį tenkina ir motyvuoja dirbti ribotą laiką, tačiau vėlesniam pasitenkinimui darbu tampa svarbios subjektyvios priežastys. Viena priežasčių - tai asmens savo darbo užmokesčio palyginimas su kitų, tokių pačių kompetencijų, asmenų atlyginimais. Todėl objektyvi materialinė gerovė neužtikrina pasitenkinimo gyvenimu, tam didžiulės reikšmės turi tai, kiek asmuo uždirba palyginti su kitais, o tai - subjektyvus vertinimas. Pasitenkinimą darbu lemia ne darbo užmokestis, bet jo dydis palygintas su kitais tos pačios grupės žmonėmis (Suojanen, 2015).

Taip pat nustatyta, kad asmuo savo darbo karjeroje paprastai siekia gauti kuo didesnę darbo užmokestį, bet kai asmens darbo užmokestis pasiekia tam tikrą norimą lygį, jis tampa ne tokiu svarbiu veiksmu gyvenimo objektyviai ir subjektyviai gyvenimo gerovei. Individui svarbus tampa saugumo jausmas, kurį suteikia tos pajamos. Nustatyta, kad moterys paprastai būna laimingesnės ir patiria saugumo jausmą netgi gaudamos mažesnes pajamas nei vyrai. Atlyginimo padidėjimas sukelia momentinį laimės jausmą, tačiau ilginiui tampa menku motyvacijos šaltiniu. Aukštas darbo užmokesčio dydis gali stabdyti individą priimti sprendimus teigiamai veikiančius tiek objektyvią tiek subjektyvią gyvenimo kokybę. Asmuo dėl didelio darbo užmokesčio gali dirbti nejausdamas pasitenkinimo darbu, nerealizuodamas savęs ir taip neigiamai veikti savo subjektyviąją asmens gerovę. Keičiant darbą neprisiriant prie gaunamo aukšto atlygio už darbą jis gali maksimaliai realizuoti save ir patirtų asmeninę pilnatvę. Darbas asmenį turi įprasinti ir paraginti dirbti iš visų jėgų. Jei darbas netenkina subjektyvių poreikių - atlyginimas tikrai nemotyvuoja ir neleidžia susikurti aukštai asmens gyvenimo gerovei (De Neve ir kiti 2017). Asmens darbinė veikla, kurią jis suvokia kaip teikiančią didesnę pasitenkinimą, turi didesnę teigiamą poveikį individo visuminei subjektyviajai gerovei nei darbinė veikla, kurią asmuo suvokia kaip teikiančią mažesnio pasitenkinimo (Gataūlinas ir kiti 2014).

2.2.2 Darbo tipas, pobūdis

Ištirta, kad asmens gyvenimo gerovės įvertinimui įtaką turi darbo tipas kurį jis dirba. Skirtingas darbo tipas lemia ir gali būti siejamas su aukštesniu ar žemesniu asmens gyvenimo įvertinimu.

5 paveikslas. Parodyta kaip skiriasi įvairius ir labai skirtingus darbus dirbančių pasaulio žmonių pasitenkinimo gyvenimu vertinimas skalėje nuo 0 iki 10 balų. Šaltinis: (J.E. De Neve; G. W. Ward (2017).

5 paveikslas rodo pasitenkinimo gyvenimu reikšmes, jį vertinant skalėje nuo 0 iki 10. Labiausiai patenkinti gyvenimu vadovaujančias pareigas užimantys individai – 6,5 balo, o štai mažiausiai gyvenimu patenkinti žemės ūkio veikla užsiimantys individai, jų vertinimas 4,5 balai. Ištirti duomenys parodo, kad asmenys dirbantys fizinį darbą, pamaininį darbą įvairiose pramonės šakose, tokiose kaip statyba, gamyba, transportas, ūkininkavimas savo gyvenimo kokybę vertina žemiau nei asmenys vadovai ar savo srities profesionalai ir biuro darbuotojai (De Neve ir kiti 2017). Tačiau, aukščiau, pateiktame paveiksle matyti, kad, jo autorių, atliktame tyrime nė vienoje srityje nėra ypač aukšto pasitenkinimo gyvenimu įvertinimo.

Ištirta, kad tinkamas darbo atlikimas gali būti vienas iš veiksnių lemiančių asmens pasitenkinimą gyvenimu. Kitas veiksnys, lemiantis asmens pasitenkinimą gyvenimu, yra darbas pagal pašaukimą. Darbas pagal pašaukimą reiškia aistringą atsidavimą darbui dėl paties darbo o ne dėl darbo užmokesčio, karjeros galimybių, prestižo, pripažinimo ar dėl kitų priežasčių ir siekių. Paprastai pašaukimas siejamas su mokslininko, kunigo, daktaro darbu. Tačiau labai svarbu pažymėti, kad pašaukimu gali tapti bet kuris darbas, bet kokioje srityje, darbas iš pašaukimo gali būti tokios specialybėse, pavyzdžiui, zoologijos sodo prižiūrėtojų, vaikų darželio auklėtojų ar sodininkų. Todėl labai svarbu kaip individai mato ir vertina savo darbą. Asmeniui turėtų būti svarbu ne tik darbo

rezultatas, bet ir pats procesas, nes būtent procesas ir yra viena svarbiausių sudėtinių dalių lemiančių aukštą pasitenkinimą darbu ir aukštą gyvenimo vertinimą (Suojanen 2015).

Kiekvienam individui svarbu, kiek jis gerbiamas savo darbe, o tai gali būti tiesiogiai susiję su profesija ir darbo sritimi. Nustatyta, kad prestižinis darbas tiesiogiai susijęs su asmens pasitenkinimu gyvenimu. Gerbiamų profesijų žmonės didžiuojasi savo darbu, jie gerbiami visuomenės nariai. Pagarba ir prestižas - tai vienos iš pagrindinių priežasčių kodėl asmenys renkasi vienokį ar kitokį darbą. Tačiau renkantis profesiją labai sunku spręsti, ką pasirinktines dažnai nežinoma su kokiais iššūkiais toje srityje susiduriama ir kiek reikšmingas ir svarbus vienas arba kitas darbas gali būti. Todėl asmenys gali stipriai apsigauti susiaurinę savo pasirinkimo galimybes. Gali būti daug profesijų ir sričių kurių darbinėje veikloje asmuo gali būti svarbus ir vertinamas tiek bendradarbių tiek klientų ar kitų visuomenės ir šeimos narių (De Neve ir kiti 2017).

Ištirta, kad individui darbe labai svarbi sprendimų priėmimo ir saviraiškos laisvė. Dirbdami būtent tokį darbą, kuriama asmenys nėra perdėtai griežtai kontroliuojami, turi sprendimų priėmimo laisvę, būna labiau patenkinti gyvenimu, net ir tokiais atvejais kai atlyginimas, tokiam darbe, žemesnis nei darbe, kuriame jie bus griežtai kontroliuojami.

Taip pat ne mažiau svarbu tai, kad darbas turi atitikti asmens kvalifikaciją. Dirbant žemesnio lygio, per daug paprastus darbus nei turima asmens kvalifikacija, asmenys būna mažiau patenkinti gyvenimu. O tinkamas kvalifikacijos ir darbo iššūkių balansas tiesiogiai daro įtaką asmens teigiamam gyvenimo vertinimui. Darbo tikslai ir iššūkiai turi būti pakankamai sudėtingi, bet ir pasiekiami, o darbo uždaviniai - iš esmės aiškūs. Aišku tai, kad būtent darbo ir kvalifikacijos atitikimo taške žmogus dirba geriausiai ir jaučia visišką pasitenkinimą darbu.

Taigi, darbas ir profesija labai svarbūs žmogaus gyvenime. Asmenys labiau patenkinti gyvenimu - radę savo pašaukimą ir dirbdami mylimą darbą o mylimas darbas daro mus laimingus. Tobulas darbas yra toks, kuris atitinka ne tik asmens talentus, interesus, patirtį ar piniginius lūkesčius, bet ir palieka jam laisvę kurti savo norimą gyvenimą. Tai darbas, atitinkantis individualius asmens poreikius. Žmogui darbą reikia rinktis pagal tai kas jis yra o ne pagal tai ką jis žino.

2.2.3 Darbo valandos

Vienas asmens gerovės veiksnių - tai laikas kurį žmogus praleidžia darbe. Harmoningas darbo ir asmeninio gyvenimo laiko balansas padidina gyvenimo gerovę ir užtikrina efektyvesnį darbo išteklių panaudojimą. Surasti tinkamą pusiausvyrą tarp darbo ir kasdienio gyvenimo yra iššūkis su

kuriuo susiduria visi darbuotojai. Augantis gyvenimo lygis didina laisvo nuo darbo laiko vertę ir kartu skatina gerinti darbo ir ne darbo laiko balansą (Gruževskis ir kt. 2013).

Ilgos darbo valandos gali pakenkti žmogaus sveikatai, gali didinti stresą ir nesaugumo jausmą. Ypatingai nukenčia šeimos, todėl gebėjimas sėkmingai derinti darbą, šeimos įsipareigojimus ir asmeninį gyvenimą labai svarbus visų namų ūkio narių gerovei. Taip pat be galo svarbus laikas skirtas asmens laisvalaikiui, jo kiekis ir kokybė labai svarbūs asmens gerovei. Pakankamas ir kokybiškas laisvalaikis gali pagerinti žmogaus fizinę ir psichinę sveikatą. (Suojanen, 2015) Asmens darbo valandų skaičius reglamentuojamas valstybės įstatymų, tačiau laikas praleidžiamas darbe gali priklausyti ir nuo skirtingų šalių kultūrinių ypatumų (Gruževskis ir kt. 2013).

Darbas ne visą darbo dieną dažnai taikomas siekiant užtikrinti darbuotojams didesnę pasitenkinimą. Darbas ne visą darbo laiką dažnai priklauso ir nuo objektyvių ir subjektyvių asmeninių priežasčių tokių kaip: amžiaus, sveikatos būklė, lytis, išsilavinimas, šeiminei padėtis ir įsipareigojimai šeimoje. Teigiama, kad darbas ne visą darbo dieną teigiamai veikia asmenų gyvenimo kokybę. Taip pat teigiamai veikia ekonomiką, darbuotojų lankstumą, leidžia planuoti ir lanksčiau paskirstyti darbo jėgos paklausą, tenkinti gamybos poreikius. Lankstūs darbo organizavimo modeliai sudaro galimybes darbuotojams geriau paskirstyti laiką derinant įsipareigojimus šeimai ir karjerą. Tokiems modeliams atsirasti – pasitelkti šeimai palankias darbo politikos priemones (Grigužauskaitė, 2019) Taip mažėja stresas ir didėja asmens pasitenkinimas darbu ir gyvenimu. Tačiau darbas ne visą darbo dieną turi ir neigiamą poveikio asmenims. Jie dažniau dirba paprastesnę ir mažiau mokamą darbą nei visą darbo dieną dirbantys darbuotojai taip pat rečiau dalyvauja mokymuose ir kvalifikacijos kėlimo kursuose, jiems sudaromos mažesnės karjeros galimybės (Gruževskis, 2013). Darbas ne visą darbo dieną yra viena užslėpto nedarbo formų.

Asmuo siekdamas pagerinti savo materialinę gyvenimo gerovę dažnai renkasi ilgesnes darbo valandas. Taip pat kai kuriose visuomenėse priimta dirbti ilgai. Ilgos darbo valandos sukelia disbalansą asmeniniame ir šeimos gyvenime, dėl to krinta asmenų gyvenimo kokybės įvertinimas. Ištirta, kad būtina siekti darbo ir asmeninio gyvenimo balanso. Be to įmonės siekdamas aukštų rezultatų turi įverti tai, kad laimingo žmogaus produktyvumas gerokai aukštesnis, o tai lemia tiesų kelią link abipusiai naudingų rezultatų (Suojanen, 2015).

Apibendrinimas

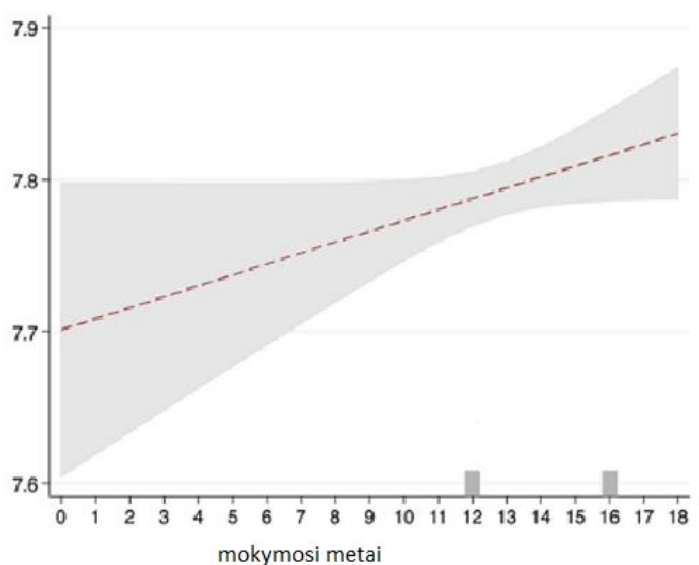
Užimtumas dažnai yra glaudžiai susijęs su asmenine gerove, nes jis gali suteikti asmenims tikslo jausmą, finansinį stabilumą ir socialinius ryšius. Darbas gali suteikti žmonėms tapatybės

jausmą ir prisidėti prie jų bendros gerovės ir savivertės jausmo. Tai taip pat gali būti pajamų šaltinis, leidžiantis žmonėms patenkinti pagrindinius poreikius ir siekti savo tikslų ir siekių.

Tačiau nedarbas arba nepakankamas užimtumas gali turėti neigiamos įtakos asmens gerovei. Darbo trūkumas gali sukelti finansinę įtampą ir nesaugumą, o tai gali turėti neigiamų pasekmių psichinei ir fizinei sveikatai. Tai taip pat gali sukelti socialinę izoliaciją ir atsiribojimo nuo visuomenės jausmą. Dėl šių priežasčių užimtumas dažnai laikomas svarbiu asmens gerovės veiksniu, o vyriausybės ir kitos organizacijos, siekdamos pagerinti savo piliečių gerovę, gali įgyvendinti politiką ir programas, kuriomis siekiama skatinti užimtumą ir mažinti nedarbą.

3. MOKYMASIS IR ASMENS GEROVĖ

Individualaus žmogaus ugdymas prasideda prieš gimimą ir tęsiasi visą gyvenimą formaliai arba neoficialiai. Nepriklausomai nuo formalaus ar neformalaus ugdymo pobūdžio, švietimas yra esminė priemonė arba pagrindinė jėga formuoti asmenį ir visuomenę formaliai ir neformaliai. Svarbios lygios galimybės asmenims dalyvauti švietimo sistemoje, naudotis jos teikiamomis gėrybėmis, nediskriminuojant dėl asmens savybių, nepriklausomų nuo jo ar kilmės. (Žalimienė 2011) Laimė yra pagrindinis žmonių gyvenimo tikslas, o švietimas yra esminė priemonė arba pamatinis elementas ugdyti individą, visuomenę ir tautą ir pasiekti laimę (Lee, 2008). Švietimas plačiai pripažįstamas kaip viena svarbiausių investicijų į žmogiškąjį kapitalą, padedanti asmenims išsiugdyti daugybę įgūdžių, suteikiančių daug apčiuopiamos materialios ir nematerialios naudos: švietimo nauda yra ta, kad ji palengvina asmens savęs atradimo procesą, kuris leidžia suprasti savo karjeros poreikius ir pasirinkimus, kad išsilavinimas suteikia asmenims galimybę siekti ir įgyti dar aukštesnį išsilavinimą. O tai lemia platesnes darbo pasirinkimo galimybes ir aukštesnio darbo užmokesčio tikimybę (Nikolaev, 2016).

6 paveikslas. Pasitenkinimo gyvenimu kreivė ir mokymosi metų skaičiui. Šaltinis (Nikolaev, 2016)

6 paveiksle matosi, jog mokymosi metų skaičius rodo ryšį su pasitenkinimu gyvenimu. Ryšys tarp išsilavinimo ir laimės nėra monotoniškas, laimė didėja individams įgyjant aukštesnę kvalifikaciją. Individų kurių išsilavinimo lygis labai žemas mažiau laimingi, universitetinį išsilavinimą turintys asmenys daugiau laimingi. (Dockery, 2010) Mokymąsi visą gyvenimą galima apibrėžti kaip tiesiog individų žinių ir įgūdžių didinimą ekonominiam ar asmeniniam tobulėjimui per formalų arba savaiminį mokymąsi (Collins English Dictionary, 2021). Mokymasis visą gyvenimą yra

mokymosi veikla, su kuria susiduriama formalioje aplinkoje. Jis apima mokymąsi nuo gimimo iki mirties (Tasci 2020). Mokymasis visą gyvenimą yra metodas, apimantis žmonių žinias, įgūdžius ir nuostatas, taip pat visus asmeninius, socialinius ir su darbu susijusius dalykus mokymosi veikloje, kurią žmogus atlieka visą gyvenimą (Onal, 2010). Yra daug mokymosi visą gyvenimą apibrėžimų, kurių bendra idėja yra tad, kad mokymasis yra procesas. Mokymasis visą gyvenimą apibrėžiamas kaip humanistinis terminas, kaip būdas įgalinti žmones aktyviai spręsti asmenines ir socialines problemas, siekiant didinti asmens gerovę. Pateikiamas ir siauresnis instrumentinis požiūris į mokymąsi visą gyvenimą: tai įgūdžių ir kvalifikacijų įgijimas siekiant padidinti ekonomikos konkurencingumą ir našumą.

Mokymosi visą gyvenimą tikslas – suteikti galimybę asmenims aktyviai dalyvauti visose gyvenimo srityse, nepaisant amžiaus, lyties, socialinės ir ekonominės padėties visuomenėje ir tobulėti individualiu lygmeniu, profesiniu lygmeniu ir intelektualiai. Tai galimybė asmenims išlaikyti savo žinių lygį visą gyvenimo laikotarpį. Taip pat tai procesas, padedantis išlaikyti geresnę gyvenimo kokybę kalbant demokratinėje visuomenėje. Atsižvelgiant į tai, kad mokymasis yra visą gyvenimą yra trunkantis procesas, nuolatinis asmens savęs tobulinimas yra labai svarbus reaguojant į mokslo ir technologijų vystymosi tempą. Mokymasis visą gyvenimą daro įtaką asmens gyvenimo grovei. Mokymasis suteikia galimybes susirasti darbą, įgyti norimą kvalifikaciją, plėsti asmeninius įgūdžius, būti socialiai aktyviu (Tasci, 2020).

Mokymasis svarbus ne tik vaikystėje arba jaunystėje, bet ir nuolat, kasdieniame žmogaus gyvenime visose amžiaus grupėse. Todėl valstybės politika, kuri skatina suaugusiųjų mokymąsi, suteikia galimybių žmonėms plėtoti naujus gebėjimus, stiprinti socialinius ryšius ir pajauti, kad jie yra pajėgesni susidoroti su gyvenimo iššūkiais. Asmens turimas socialinis ir kultūrinis kapitalas daro poveikį jo pasirinkimams, vertybėms, šeimos pajamoms ir jų paskirstymui (Dilytė, 2020). Mokymasis visą gyvenimą padeda žmonėms įsidarbinti, daugiau uždirbti, išsaugoti psichinę ir fizinę sveikatą, skatina veiklumą, savarankiškumą, socialinį kompetentingumą, pilietinį aktyvumą, bendruomeniškumą (Monkevičius, 2010). Veiksminga mokymosi visą gyvenimą sistema yra esminis civilizuoto gyvenimo bruožas. Ir nors suaugusieji nori mokytis dėl daugelio kitų priežasčių, nepaisant to, pats žinojimas, kad suaugusiųjų mokymasis turi didelės įtakos žmogaus klestėjimui visą gyvenimą, yra labai svarbus naujam visuomenės tipui – besimokančiai visuomenei, kuri kuriasi šiuo metu. Viena iš svarbiausių besimokančios visuomenės ypatybių yra inovacijomis grindžiamas darnus vystymasis, neatsiejamas nuo žmonių kūrybiškumo ugdymo.

Gataūlino (2013) tyrimas parodo, kad kuo aukštesnis asmens išsilavinimas, tuo didesnė dalis respondentų turi aukštą subjektyviąją gerovę. Tarp respondentų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, aukštą subjektyviąją gerovę turi net 90,3 proc., tarp neturinčių išsilavinimo arba turinčių tik iki pirminio arba pirminį išsilavinimą respondentų – tik 75,5 proc. turi aukštą subjektyviąją gerovę. Nuo

respondentų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, atsilieka ir respondentai, kurie įgiję tik vidurinį išsilavinimą. Aukštą subjektyviąją gerovę nurodo 83,7 proc. kategorijos respondentų. Teigiama, kad aukštą subjektyviąją gerovę turinčių respondentų yra net beveik 15 proc. daugiau tarp aukštąjį išsilavinimą turinčių nei tarp išsilavinimo neturinčių bei turinčių tik iki pirminį arba pirminį išsilavinimą asmenų ir 6,6 proc. daugiau nei tarp turinčių vidurinį išsilavinimą individų. Tyrimo rezultatai patvirtina, kad kuo asmuo turi aukštesnį išsilavinimą, tuo jo gerovė labiau užtikrinta ir jis jaučiasi laimingesnis. Nustatyta, kad kuo labiau išsilavinęs asmuo tuo didesnė tikimybė, kad jo gyvenimo kokybė bus aukštesnė. Ištirta, kad asmenys įgiję tik pradinį ar žemesnį išsilavinimą, yra labiau linkę būti nepatenkinti nei asmenys, studijuojantys universitete (Suojanen ir kt. 2012).

Švietimo praktikai, mokslininkai ir politikos formuotojai beveik visada tiesiogiai ar netiesiogiai mano, kad švietimas veda prie geresnio gyvenimo ir geresnės savijautos (Cockerill, 2014).

Švietimas turi teigiamos įtakos asmens gerovei įvairiais aspektais:

- 1) Turėdami išsilavinimą asmenys gali būti visaverčiai visuomenės nariais.
- 2) Žinių įgijimas yra tiesiogiai naudingas siekiant užtikrinti pragyvenimą, didesnė įsidarbinimo tikimybė, išsilavinimas skatina darbo dalyvavimą darbo rinkoje, padidina galimybes įsidarbinti ir išsaugoti savo darbo vietą. Išsilavinimas didina galimybes gauti didesnę darbo užmokestį.
- 3) Išsilavinimas padeda tinkamai atlikti darbo užduotis, numato didesnę savarankiškumą ir nepriklausomybę, mažina rutiną ir sustiprina dalyvavimą priimant atitinkamus sprendimus.
- 4) Labiau išsilavinusių žmonių sveikata geresnė, nes manoma, kad jie turi mažiau žalingų įpročių ir prireikus žino, kad reikia apsilankyti pas specialistus.

(Castriota, 2022)

Michalos (2017) analizuodamas mokymosi svarbą asmens gerovei bei jo gyvenimo kokybei taip pat išskiria išsilavinimo poveikį:

- a) Šiuolaikinės visuomenės gerovė priklauso ne tik nuo tradicinio kapitalo ir darbo, bet ir žinių bei idėjų, kurias turi ir generuoja atskiri darbuotojai. Švietimas yra pagrindinis šio žmogiškojo kapitalo veiksnys.
- b) Išsilavinimo pasiekimai yra susiję su teigiama asmens sveikatos būkle. Išsilavinę asmenys labiau rūpinasi sveikata, sprendžia sveikatos problemas, naudojami atitinkama sveikatos priežiūra ir užsitikrina ilgaamžiškumą.

- c) Aukštąjį išsilavinimą turintys darbuotojai gali gauti saugų darbą, aukštą atlyginimą ir didelės materialinės naudos suteikiantį darbą. Asmenys turintys žemą išsilavinimą dažniau dirba nesaugų darbą, gauna mažą atlyginimą ir patiria skurdą ir nelygybę.
- d) Mažiau išsilavinę asmenys yra daug labiau linkę turėti antsvorio nei turintys aukštąjį išsilavinimą.
- e) Išsilavinę asmenys turi daugiau politinių žinių noriai balsuoja ir yra aktyvūs visuomenių nariai.

Švietimas - tai viena svarbiausių investicijų į žmogaus kapitalą, padedanti asmenims išsiugdyti nemažai įgūdžių, suteikiančių daug apčiuopiamos ir nematerialios naudos. Tyrimai rodo, kad įvairiais laikais ir skirtingose vietose gyvenę geriau išsilavinę žmonės gyvena ilgiau ir sveikiau, yra labiau linkę sėkmingai tuoktis, patirti aukštesnę tarpasmeninių santykių kokybę ir turėti daugiau galimybių darbo rinkoje (Nikolaev, 2016).

Išsilavinę, aukštos kultūros, aukšto profesinio lygio asmuo, disponuoja kokybiškais subjektyviais ištekliais: žinios, kompetencija, intelektas, profesionalumas, aukštomis dvasinėmis ir moralinėmis vertybėmis. Šie ištekliai žinių ekonomikoje vertinami labiau nei materialūs ištekliai. Toks žmogus sukuria ir aukštos kokybės, pažangius produktus, užtikrina didesnę darbo našumą, didesnę indėlį į BVP ir aukštesnę gyvenimo kokybę. (Rakauskienė ir kt. 2015)

Asmens gyvenimo kokybė ir išsilavinimas yra glaudžiai susiję. Ištirta, kad išsilavinimas labai prisideda prie asmeninės ir visuomeninės gerovės. Nustatyta, kad išsilavinimas daugeliu aspektų pagerina žmonių gyvenimą, kadangi aukštasis mokslas yra susijęs su geresnėmis karjeros galimybėmis, taip pat pagerinta rezultatus kitose gyvenimo srityse, tokiose kaip sveikata ir santykiai. Švietimas laikomas svarbiausia veikla šiuolaikinio žmogaus gyvenime. Daugelyje šalių tai yra viena iš svarbiausių socialinės politikos sričių. Šiuolaikinės visuomenės gerovė priklauso ne tik nuo tradicinio kapitalo ir darbo, bet ir nuo atskirų darbuotojų turimų žinių ir idėjų. Švietimas yra pagrindinis žmogiškojo kapitalo šaltinis (Abdelaty ir kt., 2018).

Socialiniai santykiai, tokie kaip artimi asmeniniai santykiai, kaip ir socialinis kapitalas, apibrėžiamas socialiniais tinklais, įsitraukimas ir pasitikėjimas yra neatsiejami nuo išsilavinimo. (Jongbloed, 2018). Taip pat su išsilavinimu susijusi žmogaus sveikata. Sveikata turi didelį poveikį asmens gerovei, fizinė asmens sveikata - vienas iš jo gyvenimo gerovės komponentų (Michalos ir kiti, 2012).

Išsilavinimas yra susijęs ir su pajamomis, ir su sveikata – kiekvienas iš jų, savo ruožtu, turi teigiamą poveikį pasitenkinimui gyvenimu. Aukštąjį išsilavinimą turintys asmenys paprastai turi galimybę dirbti įdomesnius ir geriau apmokamus darbus. Fizinis darbas nuosekliai koreliuoja su žemesniu išsilavinimo lygiu, o aukštasis išsilavinimas paprastai laikomas naudingu subjektyviai

asmens gerovei, laimei, taip pat objektyviems individualiems ekonominiams ir socialiniams tikslams pasiekti (De Neve, 2017).

Išsilavinimas, kaip žmogiškųjų išteklių kapitalas, yra ne tik svarbus socialinės ir ekonominės padėties rodiklis, bet ir turi tiesioginės įtakos žmogaus profesijai, pajamoms ir turtui. Todėl tarp įvairių socialinių veiksnių, turinčių įtakos sveikatai ir lemiančių skirtingą sveikatos būklę, išsilavinimas kartais laikomas pagrindine skirtingą sveikatos būklę lemiančia priežastimi. Nustatytas tvirtas teigiamas ryšys tarp išsilavinimo ir sveikatos.

Švietimas daugiausiai veikia gyventojų sveikatą šiais būdais:

- 1) Kuo labiau išsilavinęs asmuo, tuo didesnis bus jo pajamų lygis, o didesnes pajamas gaunančių žmonių gyvenimo lygis taip pat yra aukštesnis, tai dažnai lydi geresnę sveikatą.
- 2) Asmenys, turintys aukštąjį išsilavinimą, labiau linkę geriau naudotis sveikatos priežiūros ir medicinine informacija, prisitaikyti prie kompleksinio gydymo ir taip gauti daugiau naudos iš medicinos technologijų tobulinimo.
- 3) Geresnis švietimas padeda asmenims geriau suprasti galimą blogo gyvenimo elgesio žalą sveikatai, skatina žmones ugdyti sveikos gyvensenos įpročius, pavyzdžiui, iki minimumo sumažinti arba mesti rūkyti, ir suformuoti gerus mitybos ir mankštos įpročius (Tan, 2020).

Ištirta, kad atsižvelgus į tokius veiksnius kaip intelektas, gebėjimai ir šeimos kilmė nustato, taip pat, kad vidutiniškai papildomus metus mokantis asmeninės pajamos padidėja nuo 7 iki 12 procentų (Nikolaev, 2016).

Viena pagrindinių žmogiškojo kapitalo dalių yra švietimas. Švietimas kaip pradinė investicija, į žmogiškąjį kapitalą, sukuria individo našumo padidėjimą, o tai lemia geresnes ir didesnes užimtumo perspektyvas, geresnį uždarbį. Taip pat aukštesnis išsilavinimas gali būti naudingas daugelyje kitų sričių, tokių kaip sveikata ir šeima. Aukštąjį išsilavinimą turinčių asmenų gyvenimo gerovė yra geresnė (Dockeris 2020),

Ekonomikoje išsilavinimas plačiai pripažįstamas kaip viena svarbiausių investicijų į žmogiškąjį kapitalą, padedančių asmenims įgyti žinių, pažinimo įgūdžių, ir intelektualinio nusiteikimo, leidžiančio jiems aktyviai ir produktyviau dalyvauti socialiniame ir ekonominiame gyvenime. Labiau išsilavinę žmonės turi geresnes darbo galimybes, didesnę darbo jėgos lankstumą, yra mažiau paveikti nedarbo tendencijų, gyvena ilgiau ir sveikiau ir galiausiai gauna didesnius atlyginimus ir viso gyvenimo uždarbį (Nikolaev, 2015).

Išsilavinusių žmonių gyvenimas ne tik ilgesnis, bet ir įdomesnis ir informatyvesnis. Todėl mes galime manyti, kad aukštesnį išsilavinimą įgiję žmonės yra laimesni (Suojanen, 2012).

Taip pat laimė subjektyviai suprantama kaip pagrindinių poreikių tenkinimas. Šiuo atveju gebėjimą patenkinti šiuos poreikius lemia pajamų ir ekonominės laisvės lygis. Jei yra ryšys tarp laimės ir išsilavinimo, tada turėtų būti ryšys tarp išsilavinimo ir pajamų, nes aukštas išsilavinimo lygis prisideda prie darbo išteklių mobilumo, taip pat įdomesnio, perspektyvesnio ir gerai apmokamo darbo (Stryzhak, 2020).

Išsilavinimas ir gaunamos pajamos svarbios siekiant išvengti skurdo. Žemas išsilavinimo lygis, viena skurdo kaime priežasčių. Turintys aukštesnį išsilavinimą žmonės dažniausiai emigruoja iš kaimo, siekdami geresnės gyvenimo kokybės kitur, o mažėjantis gyventojų tankumas kaimiškose vietovėse skatina uždaryti mokymosi įstaigas (Skučienė ir kt., 2018).

Aukštesnį išsilavinimą įgiję šalies gyventojai turi žemesnę nedarbo riziką, platesnes galimybes gerai apmokamo ir mėgstamo darbo paieškai, o tai lemia didesnę materialinę ir socialinę saugumą. Vadinasi, aukštąjį išsilavinimą turinčių gyventojų dalies rodiklis, kaip ir suaugusiųjų raštingumo lygio rodiklis tiesiogiai veikia vidinę gyvenimo kokybę šalyje – išsilavinęs, raštingas žmogus turi platesnes galimybes panaudoti palankią išorinę aplinką. Be to, aukštesnį išsilavinimą turintys ir didesnėmis pajamomis disponuojantys asmenys yra potencialiai labiau patenkinti savo galimybėmis (Starkauskienė, 2011). Švietimas didina galimybes gauti didesnes pajamas ir teigiamai veikia socialinį ir ekonominį gyvenimą (Gounder, 2012).

Gyvenimo gerovė skiriasi priklausomai nuo profesijos, pajamų ir socialinės bei ekonominės padėties. Paprastai didesnės pajamos ir prestižinės profesijos yra susijusios su didesne gerove, o nedarbas rodo aiškų neigiamą ryšį su gerove tiek individualiu, tiek nacionaliniu lygmenimis (Jongbloed, 2018).

Išsilavinimas gali ne tik padidinti pajamas, bet ir apskritai kelia lūkesčius dėl darbo ar gyvenimo, kurį asmuo mano, turintis turėti: šiuo atveju grynasis išsilavinimo poveikis laimei priklauso nuo rezultatų padidėjimo, palyginti su lūkesčiais. Išsilavinimas taip pat yra individualaus pasirinkimo kintamasis, tad visiškai įmanoma, kad laimingesnis žmogus nusprendžia įgyti dar daugiau išsilavinimo. (Clark, 2018) Nustatyta, kad vėliau baigęs mokyklą asmuo, padidino tiek savo pajamas, tiek savo gerovę (Oreopoulos ir kt., 2011).

Taip pat yra prieštaringų įrodymų, kad išsilavinimas didina gerovę. Tam tikrais atvejais aukštesnis išsilavinimo lygis mažina pasitenkinimą darbu (Mora ir kt., 2009) arba gali sukelti apgailėstavimą (Roese ir kt., 2005). Tyrimai taip pat rodo, kad pavyzdžiui, aukštą išsilavinimą turintys vyrai dažniau patiria depresiją (Chevalier ir kt. 2006). Tyrimai rodo, kad išsilavinimas keičia subjektyvų individo objektyvių sąlygų ir lūkesčių vertinimą (Huppert, 2009; Norwegian Social Science Data Services, 2013). Išsilavinimas gali turėti mažai įtakos pasitenkinimui gyvenimu, net jei jis subjektyviai vertinamas kaip labai svarbus (Camfield ir kiti, 2014). Kad ryšys tarp išsilavinimo ir gerovės iš tiesų neaiškus, teigia Jongbloed (2015), remdamas „Pasaulio laimės ataskaita“: švietimas

neturi aiškaus tiesioginio poveikio laimei. Teigiama, kad išsilavinimas daugiausia veikia gerovę netiesiogiai per pajamas, darbo galimybes ir darbo saugumą taip pat kalbama tiesioginį švietimo poveikį

Tačiau Helliwell ir kt. (2020) nurodo, kad vidutiniškai išsilavinimo lygis neturi aiškos tiesioginės įtakos laimei, tačiau išsilavinimas, yra netiesiogiai susijęs su laime per savo poveikį pajamoms: išsilavinimas didina pajamas, o pajamos didina gyvenimo kokybę. Finansinės grąžos į švietimą tyrimai, daugiausia pagrįsti natūraliais eksperimentais, rodo didelę grąžą iš papildomų mokymosi metų. Daugiau mokymosi metų taip pat yra susiję su didesniu įsidarbinimo ir darbo saugumu ir greitesniu paaukštinimu. Visi šie dalykai yra veiksniai, skatinantys didesnę laimę. Darytina išvada, kad išsilavinimas gali turėti tam tikros su pajamomis nesusijusios naudos asmenims, kurie gauna išsilavinimą, ypač skurdžiose šalyse.

Apibendrinant švietimo poveikį asmens gerovei, galima teigti, kad išsilavinimas turi įtakos gyvenimo gerovei, jis teigiamai veikia žmogaus gyvenimo kokybę. Išsilavinimas pripažįstamas kaip viena svarbiausių investicijų į žmogaus kapitalą, padedantis asmenims išsiugdyti daugybę įgūdžių, suteikiančių materialios ir nematerialios naudos, ugdo žmonių pasitikėjimą savimi. Socialiniai įgūdžiai leidžia palaikyti santykius su kitais žmonėmis, kas užpildo žmonių poreikį bendrauti vieniems su kitais. Išsilavinimas pagerina žmonių gyvenimą, nes aukštasis išsilavinimas yra susijęs su geresnėmis karjeros galimybėmis, leidžia gauti didesnį darbo užmokestį, taip pat daro taką asmens sprendimams ir elgsenai tokiose kaip sveikata ir santykiai. Kuo labiau išsilavinęs žmogus, tuo jis labiau rūpinasi savo sveikata, o tai leidžia užkristi kelią ligoms ir ilgai gyventi, teigiamai veikia asmeninius santykius ir pasiekimus tai pat pasitenkinimą darbe. Didžiausia išsilavinimo svarba asmens gerovei siejama su įsitvirtinimu darbo rinkoje ir gaunamomis pajamomis. Didesnis laimės lygis yra labai susijęs su pragyvenimo šaltiniu. Aukštesnį išsilavinimą įgiję šalies gyventojai turi žemesnę nedarbo riziką, platesnes galimybes gerai apmokamo ir mėgstamo darbo paieškai, t.y. jaučia didesnį materialinį ir socialinį saugumą.

Apibendrinimas

Išsilavinimas dažnai laikomas svarbiu asmens gerovės veiksniumi, kadangi jis gali turėti reikšmingos įtakos žmogaus gyvenimo kokybei. Aukštesnis išsilavinimo lygis dažnai siejamas su daugybe pranašumų, taip pat ir su didesniu uždarbio potencialu, geresniais sveikatos rezultatais ir didesniu socialiniu bei pilietiniu įsitraukimu. Be to, švietimas gali padėti asmenims ugdyti įgūdžius ir žinias, kurių jiems reikia norint įveikti kasdienio gyvenimo iššūkius ir pasiekti savo tikslus.

Dėl šių priežasčių galimybė gauti išsilavinimą dažnai laikoma pagrindine teise ir dažnai propaguojama kaip būdas pagerinti asmens gerovę ir skatinti socialinį mobilumą. Daugelis

vyriausybių ir organizacijų investuoja į švietimo programas ir iniciatyvas, siekdamas suteikti asmenims galimybę siekti savo švietimo tikslų ir pagerinti savo asmeninę gerovę.

4. MOKYMOSI IR DARBO ĮTAKOS ASMENS GEROVEI TYRIMO METODIKA

Tyrimo hipotezės:

- A) Egzistuoja ryšys tarp pasitenkinimo gyvenimu ir išsilavinimo.
- B) Egzistuoja ryšys tarp pasitenkinimo gyvenimu ir darbo statuso.

Tyrimo duomenys ir metodai

Siekiant tyrimo tikslo ir iškeltų uždavinių įgyvendinimo buvo pasirinkta atlikti antrinę naujausių duomenų analizę. Įvertinti kelių, geriausiai žinomų ir dažniausiai minimų šaltiniuose, duomenų bazių duomenys: *Eurostata 2018 (Eurostat 2018)*, *Europos vertybių tyrimas 2017 (European Values Study 2017)* ir *Europos socialinis tyrimas 2020 (European Social Survey 2020)*. Šiose bazėse esama duomenų respondentų išsilavinimo lygį, darbo statusą ir asmenų pasitenkinimą gyvenimu, laimės pojūtį. *Eurostato 2018 (Eurostat 2018)* duomenų bazėje: populiacija pagal išsilavinimo pasiekimus pagal lytį ir amžių; dirbantys pagal amžių ir lytį bei dirbantys pagal išsilavinimą amžių ir lytį; nedirbantys pagal amžių ir lytį ir nedirbantys pagal išsilavinimą amžių ir lytį; pasitenkinimo gyvenimu lygis pagal lytį, amžių išsilavinimą; aukštas, vidutinis žemas pasitenkinimas pagal lytį amžių ir išsilavinimą; Būvimo laimingu per pastarąsias keturias savaites pagal amžių lytį ir išsilavinimą. *Europos vertybių tyrimas 2017 (European Values Study 2017)* duomenų bazėje: pateikiamas klausimas apie respondento veiklą, išskiriant kategorijas kaip samdomas darbuotojas, dirbantis mažiau nei 30 val. per savaitę, samdomas darbuotojas, dirbantis 30 valandų ir daugiau per savaitę, savarankiškai dirbantis, atliekantis karinę tarnybą, pensininkas, namų šeimininkas, studentas, bedarbis, neįgalus asmuo.

Duomenų bazėje *Europos socialinis tyrimas 2020 (European Social Survey 2020)* teikiama: aukščiausias įgytas išsilavinimas, per paskutinius dvylika mėnesių bendrai paėmus kiek laimingas esi; bendrai paėmus kaip esi patenkintas gyvenimu.

Šios duomenų bazės nėra skirtos išimtinai tik subjektyviosios gerovės analizei, tačiau turi kintamuosius, kuriuos galima naudoti analizuojant objektyviąją ir subjektyviąją gerovę tokius kaip ekvivalentės disponuojamos pajamos, materialaus nepriteklius lygis, vaikų priežiūros darbų pasidalinimas, sprendimų priėmimas namų ūkyje.

Mikro lygmens duomenų bazės perteikia duomenis atskirų gyventojų lygiu. Mikro lygmens bazės duomenis galima sujungti į makro lygmens duomenis norint pateikiant informaciją apie šalių

vidurkius. Todėl mikro lygmens duomenų bazės yra patogios tiek mikro tiek ir makro lygmeniu asmens gerovės ir jos veiksnių sąveikų analizei (Gataūlinas, 2013).

Įvertinus Eurostato, Europos socialinio tyrimo, Europos vertybių tyrimo duomenų bazes buvo pastebėta, kad naujausi tyrimų duomenys, 2020 metų, buvo paskelbti Europos socialinio tyrimo duomenų bazėje. O Eurostato ir Europos vertybių tyrimo duomenų bazėje vėliausi duomenys - 2017 ir 2018 metų. Tad atsižvelgus į tai, kad tyrimo pagrindinis aspektas - duomenų naujumas, pasirinkta tyrimą atlikti naudojant Europos socialinio tyrimo 2020 metų duomenis.

Siekiant ištirti mokymosi, užimtumo statuso ir asmens pasitenkinimo gyvenimu ryšį, Europos socialinio tyrimo 2020 m. duomenų bazėje buvo ieškoma atitinkamų duomenų.

Asmens pasitenkinimą gyvenimu apibūdinantys duomenys rasti skiltyje „Subjektyvi gerovė, socialinė atskirtis, religija, tautinė ir etninė tapatybė“, mokymąsi ir užimtumo statusą apibūdinantys duomenys rasti skiltyje „Socialinė demografija“.

Asmens pasitenkinimą gyvenimu apibūdinantys duomenys pateikiami tokie: paėmus visus dalykus apskritai, kiek laimingas Jūs esate; kokia bendrai Jūsų sveikata.

Mokymąsi apibūdinantys duomenys rasti kelių rūšių: kokį aukščiausią išsilavinimą baigęs respondentas; koks respondento partnerio išsilavinimas; ar paskutinių septynių dienų laikotarpiu vyko mokymasis; kelių metų trukmės išsilavinimą respondentas yra baigęs ir kt.

Darbo statusą apibūdinantys duomenys, Europos socialiniame tyrime 2020 aptikti, tokie: ar apskritai turėtas apmokamas darbas; kokia apmokamo darbo forma per paskutines septynias dienas; per pastarąsias septynias dienas neturėjęs darbo, bet aktyviai jo ieškojęs; per pastarąsias septynias dienas neturėjęs darbo, bet aktyviai jo neieškojęs; ar apskritai esi buvęs bedarbiu ir ieškojęs darbo ilgiau nei tris mėnesius; ar nedarbo laikotarpis yra trukęs ilgiau nei dvylika mėnesių ir kt.

Renkantis duomenis tyrimui buvo svarstyta pasirinkti:

1. Išsilavinimui tirti tyrimo duomenys – aukštąjį magistro išsilavinimą turinčių asmenų dalis procentais. Tačiau norint korektiškai atlikti tyrimą ir patikrinti iškeltas hipotezes, buvo įvertinta, kad aukštojo magistrinio išsilavinimo dalies procentais duomenys gali turėti paklaidų, nes apskritai tokį išsilavinimą turinčių asmenų nėra daug, todėl nuspręsta šiam tyrimui pasirinkti duomenis apie populiacijos išsilavinimo rūšis t.y. kokį išsilavinimą respondentas turi apklausos vykdymo momentui.
2. Užimtumo statusui tirti buvo svarstyta naudoti „nedirbusių apskritai ir ieškojusių darbo ilgiau nei dvylika mėnesių“, asmenų duomenis, tačiau vėl, siekiant kuo tikslesnio tyrimo, buvo įvertinta tai, kad populiacijos respondentų kažkada buvęs nedarbo laikotarpis ir užtrukusi

darbo paieška gali netiksliai parodyti, teigiamas ar neigiamas, sąsajas su asmens tuo metu jaučiamu laimės lygiu. Todėl, siekiant tikslumo, buvo nuspręsta tyrimui naudoti dviejų rūšių apklausos duomenis: „per pastarąsias septynias dienas neturėjęs darbo, bet aktyviai jo ieškojęs“ ir „per pastarąsias septynias dienas neturėjęs darbo, bet aktyviai jo neieškojęs“.

3. Asmens pasitenkinimui gyvenimu tirti labiausiai tinkami duomenys „kiek apskritai respondentas laimingas“ ir „kaip esi patenkintas gyvenimu?“

Renkantis duomenis tyrimui atlikti Europos socialinio tyrimo 2020 duomenų bazėje rastos dvi duomenų rinkmenos:

1. „ESS10 - integrated file, **edition 2.2** 10.18712/ess10”
2. „ESS10 Self-completion - integrated file, **edition 1.0** 0.18712/ess10sc.“

Abejose rinkmenose rasti darbo statuso ir išsilavinimo duomenys, tačiau skirtingų šalių ir jų skaičiaus. Pasitenkinimo gyvenimu duomenys „*How satisfied with life as a whole*” rasti tik antrojoje rinkmenoje, pirmoje rinkmenoje rasti tik laimės „*Happy - How happy are you*” duomenys. Buvo svarstyta iš kurios rinkmenos ir kokių duomenis pasirinkti. „ESS10 - integrated file, **edition 2.2** 10.18712/ess10” rinkmenoje pateikti devyniolikos šalių duomenys, siekiant atlikti kuo objektyvesnį tyrimą didesnis respondentų skaičius ir pasiskirstymas pagal šalis naudingesnis. Tačiau šioje rinkmenoje nėra pateiktų pasitenkinimo gyvenimu duomenų („*How satisfied with life as a whole*“) o tik laimės („*Happy - How happy are you*“) duomenys. Įvertinta, kad laimės („Happy“) duomenys parodo afekto subjektyviąją asmens gerovę, labiau nulemtą emocinės, momentinės responento būklės todėl norit pasiekti iškeltą tyrimo tikslą, nėra prasminga naudoti šiuos duomenis.

Siekiant tyrimo tikslo nuspręsta naudoti Europos socialinio tyrimo 2020 metų duomenų rinkmeną ESS10 Self-completion - integrated file, **edition 1.0** 0.18712/ess10sc“ buvo pasirinkti tokie duomenys:

1. Kaip patenkintas gyvenimu. (angl. *How satisfied with life as a whole*)

Anketos klausimas: Sudėjus viską kartu, kiek, šiais laikais, este patenkintas visu gyvenimu?
(angl *All things considered, how satisfied are you with your life as a whole nowadays?*)

Respondentas pateikia vertinamąjį atsakymą 11 balų skalėje nuo 0 iki 10. 0 balų reiškia, kad individas yra visiškai nepatenkintas, o 10 balų reiškia, kad individas yra visiškai patenkintas.

2. Aukščiausias išsilavinimo lygis. (angl. *Highest level of education*)

Anketos klausimas: Kokį aukščiausią išsilavinimo lygį esi pabaigęs?(angl. What is the highest level of education you have successfully completed?)

Respondentas pateikia atsakymą kokį aukščiausią išsilavinimą yra baigęs.

3. Per pastarąsias septynias dienas neturėjęs darbo, bet aktyviai jo ieškojęs. (angl. *Doing last 7 days: unemployed, actively looking for job*)

Anketos klausimas: Kuris iš šių aprašymų taikomas, ką veikėte pastarąsias 7 dienas? Bedarbis ir aktyviai ieškantis darbo. (angl. Using this card, which of these descriptions applies to what you have been doing for the last 7 days? Unemployed and actively looking for a job)

Anketoje respondentas pažymi arba nepažymi laukelį - bedarbis ir aktyviai ieškantis darbo.

4. Per pastarąsias septynias dienas neturėjęs darbo, bet aktyviai jo neieškojęs.(angl. *Doing last 7 days: unemployed, not actively looking for job*)

Anketos klausimas: Kuris iš šių aprašymų taikomas, ką veikėte pastarąsias 7 dienas? Bedarbis, nori darbo, bet aktyviai darbo neieško.(angl. Using this card, which of these descriptions applies to what you have been doing for the last 7 days? Unemployed, wanting a job but not actively looking for a job)

Anketoje respondentas pažymi arba nepažymi laukelį - bedarbis ir aktyviai darbo neieško. Tyrimui tikslui pasiekti trečio ir ketvirto punkto duomenis nuspėsta sujungti.

Tiriami šešių Europos šalių Austrijos, Vokietijos, Lenkijos, Ispanijos, Švedijos ir Serbijos duomenys.

Tyrimo metodai ir įrankiai

Iškeltam tyrimo tikslui ir uždaviniams pasiekti, nustatytas tyrimo objektas tai - asmens pasitenkinimas gyvenimu, taip pat tyrimo objektą veikiančys, arba ne, veiksniai tai - asmens išsilavinimo lygis ir asmens užimtumo statusas. Tiriamas asmens pasitenkinimas gyvenimu - aiškinamasis, išsilavinimas ir užimtumo statusas - aiškinamieji.

Europos socialinio tyrimo 2020 (ESS 2020) duomenų rinkmenoje „ESS10 Self-completion - integrated file, **edition 1.0** 0.18712/ess10sc“ pasirinkti duomenys tyrime buvo pavadinti ir sugrupuoti tokiu būdu:

1. Aiškinamasis „Kaip patenkintas gyvenimu“ - pavadintas „*pasitenkinimas gyvenimu*“

2. Aiškinantieji „Aukščiausias išsilavinimo lygis“ duomenys sugrupuoti. Išskirti ir pavadinti: „nebaigtas“, „baigtas ne aukštasis“, „baigtas bakalauras“, „baigtas magistras“ ir „baigta doktorantūra“.
3. Aiškinantieji „Per pastarąsias septynias dienas neturėjęs darbo, bet aktyviai jo neieškojęs“ ir „Per pastarąsias septynias dienas neturėjęs darbo, bet aktyviai jo ieškojęs“ sujungti ir pavadinti „dirbantys“ ir „nedirbantys“.

Naudojant sujungtas ir pervadintas duomenų grupes ir buvo atlikti tyrimai.

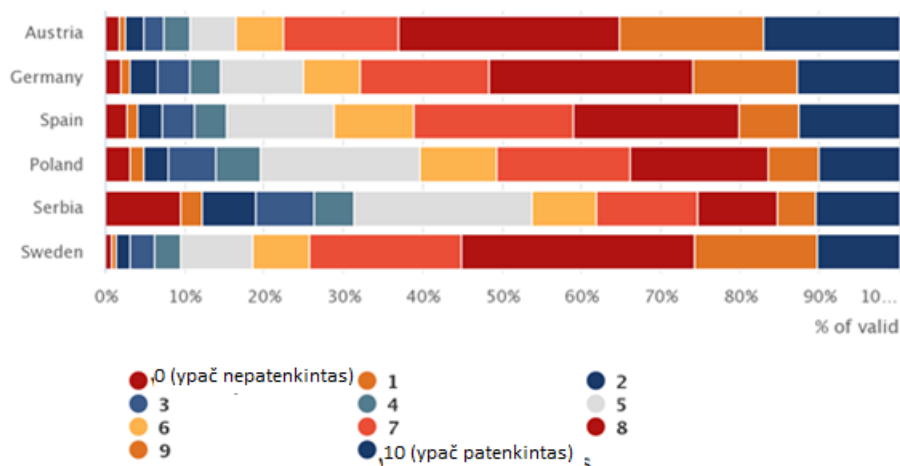
Siekiant iškeltų uždavinių įgyvendinimo išskirti tyrimo etapai:

1. Atliekama statistinių duomenų analizė: kaip rodikliai pasiskirsto procentų skalėje populiacijoje, ar ir kiek, skiriasi, tyrime dalyvavusių šalių pasitenkinimo gyvenimu vidurkis, ar tarp šalių egzistuoja skirtumų ir panašumų. Kokie asmenų pasitenkinimo gyvenimu, šalyje, vidurkiai pagal turimą išsilavinimo lygį ir pagal esamą užimtumo statusą. Kiek individų teigiamai arba neigiamai vertina gyvenimą. Šiam tikslui pasitelkiama „Microsoft Excel“ programa.
2. Kitas uždavinys – ar yra ir koks ryšys yra tarp asmens pasitenkinimo gyvenimu ir asmens išsilavinimo, taip pat asmens pasitenkinimo gyvenimu ir asmens užimtumo statuso. Nuspręsta, tyrimo kiekybinėje analizėje taikyti *neparametrinės ranginės koreliacijos metodą*. Neparametrinė koreliacija yra atliekama SPSS programa taikant *Pearson, Spearmano ir Kendall's Tau* koreliacijos koeficientus.
3. Įvertinamas veiksnių, išsilavinimo ir užimtumo statuso, poveikio stiprumą asmens pasitenkinimui gyvenimu, nuspręsta taikyti *tiesinės regresijos metodą*. Tiesinė regresija atliekama „SPSS“ programa. Priklausomas kintamasis pasitenkinimas ir visi regresoriai – darbo statusas ir išsilavinimas – yra vertinami kaip intervaliniai. Pasitenkinimas matuojamas skalėje nuo 0 iki 10, kur 0 yra ypač žemas pasitenkinimas, o 10 – ypač aukštas. Išsilavinimas vertinamas skalėje nuo 0 iki 5, kur 0 yra nebaigtas joks išsilavinimas, o 5 – baigta doktorantūra. Darbo statusas vertinamas skalėje nuo 0 iki 1, kur 0 yra nedirbantis, o 1 – turintis darbą.

Pasitenkinimo gyvenimu ir darbo statuso bei išsilavinimo ryšio įvertinimas

Pasitenkinimo gyvenimu duomenų rodikliai

Pirmajame tyrimo etape tiriami statistinių, aiškinamojo „pasitenkinimo gyvenimu“, duomenų rodiklis. Ar apskritai tyrime dalyvavusių Europos šalių pasitenkinimas gyvenimu skiriasi. ESS 2020 pateikti duomenys kaip procentinėje skalėje pasiskirsto šalių respondentų pasitenkinimo gyvenimu vertinimo reikšmės.

7 paveikslas. Pasitenkinimo gyvenimu rodiklių reikšmės procentinėje skalėje pagal šalis.

Šaltinis: Europos socialinis tyrimas 2020 m.

7 paveiksle pateikta procentinė skalė parodo kiek procentų ir kaip respondentai patenkinti gyvenimu tiriamoje populiacijoje pagal šalį. Visiškai nepatenkintų gyvenimu respondentų skaičius procentais didžiausias Serbijoje ir siekia 9,5 proc., o mažiausias Švedijoje ir siekia 0,8 proc. Visiškai patenkintų respondentų skaičius tiriamose šalyse apytikriai panašus, čia labiausiai išsiskiria Austrija, kurioje visiškai nepatenkintų asmenų gyvenimu skaičius populiacijoje - 17 proc..

Toliau buvo apskaičiuoti šalių pasitenkinimo gyvenimu vidurkiai ir sudarytas grafikas (pav.).

8 paveikslas. „Pasitenkinimo gyvenimu“ vidurkiai Europos šalyse skalėje nuo 0 iki 10.

Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta autorės naudojant Europos socialinio tyrimo 2020 m duomenis.

8 paveikslas atskleidžia šalių gyventojų „pasitenkinimo gyvenimu“ vidurkių reikšmių kreivę. Gauta kreivė rodo, kad Europos socialiniame tyrime dalyvavusių šalių „pasitenkinimo gyvenimu“ vidurkiai skiriasi nežymiai, jie svyruoja nuo 5,5 - 7,5 balo, dešimties balų sistemoje. Bendras visų šalių vidurkis - 6,7 balai. Labiausiai nuo vidurkio nutolusi, didžiausia reikšmė Austrija (– 7,5 balo), o mažiausia reikšmė Serbija – (5,5 balo). Nustatyta, kad visų šalių pasitenkinimo gyvenimu rodiklių reikšmės aukštesnės nei 5 balai, todėl darant prielaidą, kad respondentų gyvenimo vertinimas nuo 5 ir daugiau reiškia teigiamą įvertinimą, galima teigti, kad visų šalių respondentai gyvenimą vertina labiau teigimai.

Toliau padaryta prielaida, kad pagal šalių pasitenkinimo gyvenimu rodiklių reikšmes, respondentai gyvenimą vertina labiau teigiamai arba labiau neigiamai, pabrėžiant, kad neigiamas įvertinimas - nuo 0 iki 4 balų, o teigiamas - nuo 5 iki 10 balų. Remiantis šia prielaida apskaičiuotas respondentų skaičius procentais. Šie skaičiavimai atlikti programa „Microsoft Excel“.

3 lentelė. Pasitenkinimą gyvenimu neigiamai arba teigiamai vertinančių respondentų skaičius procentais.

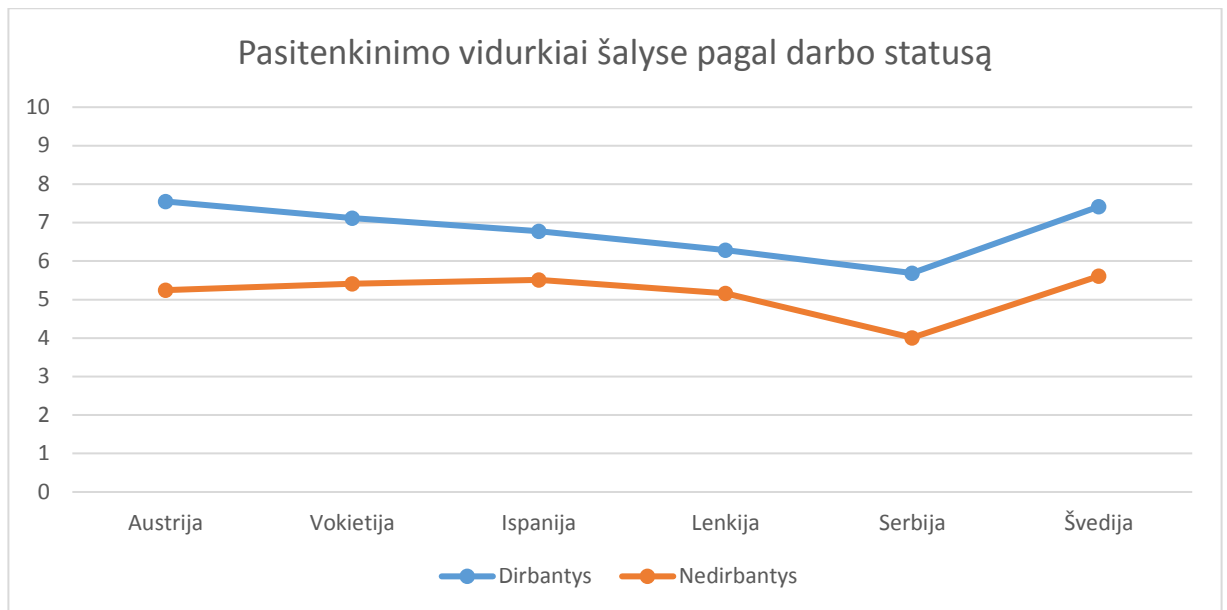
	Neigiamas įvertinimas (0 - 4)	Teigiamas įvertinimas (5 - 10)
Austrija	1,1 %	9,5 %
Vokietija	6,1 %	39,7 %
Ispanija	1,8 %	10,2 %
Lenkija	2,1 %	8,7 %
Serbija	2,4 %	5,5 %
Švedija	1 %	11,1 %
Iš viso:	14,5%	84,7%

Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta autorės naudojant Europos socialinio tyrimo 2020 duomenis.

Nustatyta, kad teigiamai gyvenimą vertina gerokai didesnis respondentų skaičius – 84,7 proc. nei neigiamai - 14,5 proc. visų apklaustųjų asmenų (3 lentelė). Tolimesniuose tyrimo žingsniuose buvo tirti pasitenkinimo gyvenimu vidurkiai, teigiamo ir neigiamo įvertinimo reikšmės pagal išsilavinimą ir darbo statusą. Galima teigti, kad dauguma respondentų patenkinti gyvenimu.

Pasitenkinimo gyvenimu ir darbo statuso duomenų rodikliai

Šioje dalyje tiriama, kaip skiriasi šalių „pasitenkinimo gyvenimu“ vidurkiai pagal darbo statusą.

9 paveikslas. Pasitenkinimo gyvenimu vidurkis skalėje nuo 0 iki 10 darbo statuse „dirbantys“ ir „nedirbantys“ šalyse.

Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta autorės naudojant Europos socialinio tyrimo 2020 m duomenis.

9 paveikslas parodo koks respondentų pasitenkinimo gyvenimu vidurkis yra darbo statuse „nedirbantys“ ir „dirbantys“. Ištirta, kad „pasitenkinimo gyvenimu“ vidurkiai šalyse tarp dirbančiųjų ir nedirbančiųjų skiriasi. Visose šalyse „pasitenkinimo gyvenimu“ vidurkiai aukštesni tarp dirbančiųjų respondentų, o tarp nedirbančiųjų - pasitenkinimas gyvenimu žemesnis. Aukščiausia reikšmė statuse „dirbantys“ nustatyta - Austrijoje (7,5 balo), o mažiausia reikšmė – Serbijoje (5,6 balo). Aukščiausia reikšmė darbo statuse „nedirbantys“ - Švedijoje (5,6 balo), žemiausia reikšmė Serbijoje (4 balai).

Bendri tiriamų visų šalių „pasitenkinimo gyvenimu“ vidurkiai darbo statuse „dirbantys“ - 6,8 balai, nuo šio vidurkio labiausiai nutolusi žemiausia reikšmė Serbija o aukščiausia reikšmė Austrija. Bendri statuso „nedirbantys vidurkiai - 5,1 balo, čia labiausiai nuo vidurkio, žemiausiu balu, nutolusi Serbija (4 balai), aukščiausiu Švedija – (5,6 balo). Šis rezultatas parodo, kad bendrai pasitenkinimas gyvenimu skirtingame darbo statuse yra teigiamas, tačiau vertinant kiekvienos šalies pasitenkinimo gyvenimu rodiklių reikšmes ir darant prielaidą, kad gyvenimo vertinimas 5 balais ir daugiau yra teigiamas matyti, kad Serbijos individai tarp nedirbančiųjų nepatenkinti gyvenimu, nors visų kitų šalių individai - tiek dirbantys, tiek nedirbantys - gyvenimu patenkinti.

Toliau buvo nustatoma, koks dirbančių ir nedirbančių asmenų gyvenimo vertinimas yra pagal darbo statusą, apibrėžiant, kad neigiamas įvertinimas - nuo 0 iki 4 balų, o teigiamas įvertinimas - nuo 5 iki 10 balų.

4 lentelė. Pasitenkinimą gyvenimu teigiamai arba neigiamai vertinančių respondentų skaičius procentais pagal darbo statusą.

	Neigiamas įvertinimas (0-4)	Teigiamas įvertinimas (5-10)	Iš viso:
Nedirbantys	35,8 %	64,2 %	100 %
Dirbantys	13,7 %	86,3 %	100 %
Iš viso:	14,6 %	85,4 %	100 %

Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta autorės naudojant Europos socialinio tyrimo 2020 m. duomenis.

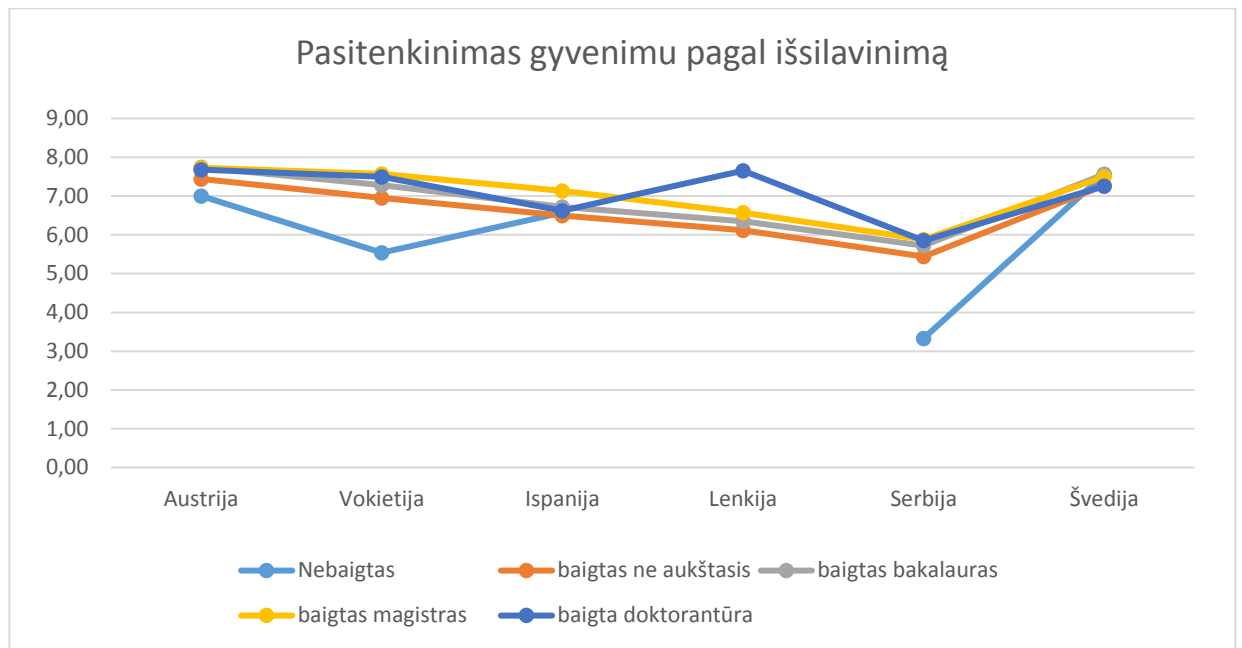
Nustatyta, kad pagal darbo statusą tiek tarp dirbančių, tiek tarp nedirbančių asmenų apskritai teigiamai gyvenimą vertina didesnis respondentų skaičius, nei neigiamai (4 lentelė). Tarp dirbančiųjų teigiamai gyvenimą vertina 86,3 procento respondentų, tarp nedirbančiųjų teigiamai - 64,2 procento respondentų. Taigi tarp dirbančių asmenų teigiamai gyvenimą vertinančių 22,1 procentu daugiau nei tarp nedirbančiųjų. Galima teigti, kad dirbantys individai labiau patenkinti gyvenimu nei nedirbantys žmonės.

Neigiamai gyvenimą vertinančių nedirbančių 22,1 procentu daugiau nei tarp dirbančiųjų. Todėl galima teigti, kad nedirbantys asmenys labiau nepatenkinti gyvenimu nei dirbantys.

Galima daryti išvadą, kad dirbantys asmenys mažiau nepatenkinti gyvenimu ir daugiau teigiamai jį vertina, nei nedirbantys individai.

Pasitenkinimas gyvenimu ir išsilavinimo lygio duomenų rodikliai

Šioje dalyje, tirama kaip skiriasi šalių „pasitenkinimo gyvenimu“ vidurkiai pagal individų išsilavinimą, kiek respondentų ir kokį išsilavinimą turi. Aiškinamasi kaip respondentai vertina savo gyvenimą skirtinguose išsilavinimo ranguose.

10 paveikslas. Pasitenkinimo gyvenimu vidurkis pagal įgytą išsilavinimą.

Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta autorės naudojant Europos socialinio tyrimo 2020 m duomenis.

10 paveiksle parodyta kokie pasitenkinimo gyvenimu vertinimo balų vidurkiai šalyse yra pagal respondentų išsilavinimą. Iširta, kad tyrime dalyvavusių šalių „pasitenkinimo gyvenimu“ vidurkiai ranguose skirtingi. Lenkijos apklaustoje populiacijoje į rangą „nebaigtas“ nepateko nė vienas asmuo. Paveiksle išsilavinimo rangų kreivės rodo gana tolygų pasitenkinimo gyvenimu rodiklio didėjimą nuo „baigto ne aukštojo“ rango iki „baigto magistro“ rango. Tačiau, nustatyta, kad atskirų šalių, aukštas pasitenkinimo gyvenimu vidurkis yra tarp nebūtinai aukščiausių išsilavinimo rangą turinčių respondentų, ir atvirkščiai - žemas pasitenkinimo gyvenimu vidurkis yra nebūtinai žemiausiame išsilavinimo range. Žemiausio išsilavinimo range pasitenkinimo gyvenimu vidurkiai šalyse svyruoja nuo 3,3 iki 7,5 balo, o aukščiausio išsilavinimo range pasitenkinimo gyvenimu vidurkiai šalyse svyruoja nuo 5,8 iki 7,68 balo. Nuosekliai, pasitenkinimo gyvenimu lygio, vidurkiai vis aukštesnio išsilavinimo range didėja tik Lenkijoje nuo 6,1 balo iki 7,6 balų. Visose likusiose penkiose šalyse range vidurkiai pasiskirstę netolygiai. Iš visų šalių stipriai išsiskiria Švedija, kurios range „nebaigtas“ pasitenkinimo gyvenimu vidurkis aukštas ir siekia 7,6 balo, o range „baigta doktorantūra“ - 7,2 balo ir yra toks pats kaip ir „baigtame ne aukštajame“ range.

Bendri visų šalių vidurkiai ranguose „nebaigtas“ - 5 balai, rango „baigtas ne aukštasis“ - 6,6 balai, rango „baigtas bakalauras“ - 6,8 balai, rango „baigtas magistras“ - 7 balai, rango „baigta doktorantūra“ - 7 balai. Nuo bendrojo vidurkio ranguose labiausiai nutolusi Serbija, šios šalies „pasitenkinimas gyvenimu“ ranguose „nebaigtas“ - 3,3 balo, „baigtas ne aukštasis“ - 5,4 balo,

„baigtas bakalauras“ - 5,7 balo, „baigtas magistras“ – 5,8 balo, „baigtas doktorantūra“ - 5,8 balo. Visi šios šalies „pasitenkinimo gyvenimu“ vidurkiai ranguose nesiekia 6 balų.

5 lentelė. Pasitenkinimą gyvenimu teigiamai arba neigiamai vertinančių žmonių skaičius procentais pagal išsilavinimą.

	Neigiamas įvertinimas (0-4)	Teigiamas įvertinimas (5-10)	Iš viso:
Nebaigtas	18,2 %	81,8 %	100 %
Baigtas ne aukštasis	15,9 %	84,1 %	100 %
Baigtas bakalauras	13,6 %	86,4 %	100 %
Baigtas magistras	9,6 %	90,4 %	100 %
Baigta doktorantūra	9,2 %	90,8 %	100 %
Iš viso:	14,5 %	85,5 %	100 %

Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta autorės naudojant Europos socialinio tyrimo 2020 m. duomenis.

Nustatyta, kad apskritai, pagal išsilavinimo lygius, gyvenimą teigiamai vertina didesnis respondentų skaičius nei neigiamai (5 lentelė). „Baigto magistro“ ir „baigtos doktorantūros“ ranguose teigiamai gyvenimą vertinančių respondentų procentų skirtumo beveik nėra, skirtumas tarp „baigtos doktorantūros“ ir „baigto bakalauro“ – 4,4 proc., tarp „baigtos doktorantūros“ ir „baigto ne aukštojo“ - 6,7 proc., tarp „baigta doktorantūra“ ir „nebaigtas“ - 9 procentai. Teigiamai vertinančių gyvenimą respondentų yra 9 procentais daugiau „baigtos doktorantūros“ range nei „nebaigto“ range. Todėl galima teigti, kad ypač ženklaus skirtumo, tarp teigiamai vertinančiųjų gyvenimą, skirtingą išsilavinimą turinčių asmenų nėra.

Tarp neigiamai vertinančių individų panašiai neigiamai gyvenimą vertina „baigę magistrą“ ir „baigę doktorantūrą“, didžiausias skirtumas tarp „baigtos doktorantūros“ ir „nebaigto“ - 9 procentai. Neigiamai vertinančių gyvenimą respondentų - 9 procentais daugiau range „nebaigtas“ nei „baigta doktorantūra“ ypač žymaus skirtumo tar rangų nėra. Todėl galima teigti, kad ypač žymaus skirtumo tarp neigiamai vertinančiųjų gyvenimą, skirtingą išsilavinimą turinčių asmenų nėra.

Apibendrinimas

Galima teigti, kad visų šalių respondentai gyvenimą vertina labiau teigiamai, darant prielaidą, kad respondentų gyvenimo vertinimas nuo 5 balų ir daugiau reiškia teigiamą įvertinimą. Visų šalių pasitenkinimo gyvenimu rodiklių reikšmės aukštesnės nei 5 balai. Procentinėje respondentų skaičiaus skalėje matyti, kad teigiamai gyvenimą vertina gerokai didesnis respondentų skaičius – 84,7 procentai – nei neigiamai – 14,5 procentai.

Šalių „pasitenkinimo gyvenimu“ vidurkiai pagal darbo statusą aukštesni tarp dirbančiųjų respondentų, o tarp nedirbančiųjų - pasitenkinimas gyvenimu žemesnis. Darant prielaidą, kad gyvenimo vertinimas 5 balais ir daugiau yra teigiamas, galima teigti, kad bendrai pasitenkinimas gyvenimu, skirtingame darbo statuse, yra labiau teigiamas. Nors vertinant kiekvienos šalies pasitenkinimo gyvenimu rodiklių reikšmes, Serbijos nedirbantys gyvenimą vertina labiau neigiamai.

Išsiaiškinta, kad pagal darbo statusą tiek tarp dirbančių, tiek tarp nedirbančių apskritai, teigiamai gyvenimą vertina didesnis respondentų skaičius, nei neigiamai. Tarp dirbančiųjų teigiamai gyvenimą vertinančių asmenų yra 22,1 procento daugiau nei tarp nedirbančiųjų. Nustatyta, kad tarp neigiamai gyvenimą vertinančių nedirbančių asmenų yra 22,1 procento daugiau nei tarp dirbančių asmenų. Galima daryti išvadą, kad dirbantys asmenys mažiau nepatenkinti gyvenimu ir daugiau teigiamai jį vertina, nei nedirbantys individai.

Nustatyta, kad išsilavinimo ranguose pasitenkinimas gyvenimu tarp aukštesnis aukštesnį išsilavinimą turinčių respondentų, tačiau skirtumas tarp rangų nėra ypač žymus. Ištirta, kad atskirų šalių, aukštas respondentų pasitenkinimo gyvenimu vidurkis - yra nebūtinai aukščiausio išsilavinimo range, ir atvirkščiai žemas pasitenkinimo gyvenimu vidurkis - yra nebūtinai žemiausiame išsilavinimo range. Darant prielaidą, kad 5 balai teigiamas gyvenimo įvertinimas, galima teigti, kad teigiamai gyvenimą vertina ženkliai didesnis respondentų skaičius nei neigiamai. Tarp rango „baigta doktorantūra“ respondentų, teigiamai gyvenimą vertinančių yra 9 procentais daugiau nei tarp rango „nebaigtas“ respondentų, ir tarp neigiamai gyvenimą vertinančių respondentų „baigta doktorantūra“ yra 9 procentais mažiau nei tarp respondentų range „nebaigtas“. Galima teigti, kad baigę doktorantūrą individai labiau teigiamai ir mažiau neigiamai vertina gyvenimą nei asmenys neturintys išsilavinimo.

Pasitenkinimo gyvenimu ir išsilavinimo ryšio nustatymas

Antrame tyrimo etape nustatoma, ar yra ir koks ryšys yra tarp „pasitenkinimo gyvenimu“ lygio asmenų išsilavinimo lygio. Neparаметrinės ranginės koreliacija atlikta taikant Spearmano ir Kendall's Tau - b koreliacijos koeficientus. Gauti tokie duomenys, pateikti 6 lentelėje:

6 lentelė. Asmens išsilavinimo lygio ir pasitenkinimo gyvenimu koreliacija.

Asmens išsilavinimo lygis ir pasitenkinimas		Pasitenkinimas
Išsilavinimo lygis	Kendall's tau b korel. koef.	1
	Statistinio reikšmingumo koeficientas	0,068
	Spearmano korel. koeficientas	0,350
	Statistinio reikšmingumo koeficientas	0,062

Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta autorės naudojant Europos socialinio tyrimo 2020 m duomenis.

Nustatyta, kad taikant Kendall's Tau b koeficientą, statistinio reikšmingumo koeficiento reikšmė $p = 0,068$, naudojant Spearmano koeficientą statinio reikšmingumo koeficientas $p = 0,062$. Tai reiškia, kad koreliacija statistiškai nereikšminga ($p > 0,05$), kiti gauti koreliacijos duomenys nebus interpretuojami.

Pasitenkinimas gyvenimu ir darbo statuso ryšio nustatymas

Nustatoma, ar yra ir koks yra ryšys tarp asmenų „pasitenkinimo gyvenimu“ lygio rodiklio ir asmenų darbo statuso. Taikant neparаметrinės ranginės koreliacijos metodą, naudojant Spearmano ir Kendall's Tau - b koreliacijos koeficientus, gauti tokie duomenys, pateikti 7 lentelėje:

7 lentelė. Darbo statuso ir pasitenkinimo gyvenimu koreliacija.

Asmens darbo statusas ir pasitenkinimas		Pasitenkinimas
Darbo statusas	Kendall's tau b korel. koef.	0,739
	Statistinio reikšmingumo koeficientas	0.001
	Spearmano korel. koeficientas	0,869
	Statistinio Reikšmingumo koeficientas	0,001

Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta autorės naudojant Europos socialinio tyrimo 2020 m. duomenis.

Nustatyta, kad naudojant Kendall's Tau b koeficientą yra statistiškai reikšmingas ($p < 0,05$), teigiamas stiprus ($r > 0,7$) ryšys, koreliacijos parametro reikšmė $r = 0,73$. Naudojant Spearmano koeficientą taip pat yra statistiškai reikšmingas ($p < 0,05$) teigiamas stiprus ($r > 0,7$) ryšys, koreliacijos parametro reikšmė $r = 0,86$.

Užimtumo statuso, poveikio stiprumo pasitenkinimui gyvenimu įvertinimas

Šiame tyrimo etape vertinamas darbo statuso ir poveikio stiprumas asmens pasitenkinimui gyvenimu. Tyrime *regresantas* „pasitenkinimas gyvenimu“ o „darbo statusas“ – *regresorius*. Naudojamas tiesinės regresijos metodas.

$$\text{Regresijos formulė: } y = b_0 + b_1x_1$$

Gauti tiesinės regresijos modelio duomenys pateikti 8 lentelėje:

8 lentelė. pasitenkinimo gyvenimu ir darbo statuso regresija

Regresijos rezultatai						
R	R ²	ANOVA reikšmingumas	Konstanta b ₀	Nestandardizuotas β	Standartizuotas β	Statistinis reikšmingumas
0,811	0,65	0,001	5,158	1,650	0,811	0,001

Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta autorės naudojant Europos socialinio tyrimo 2020 m. duomenis.

Gauto modelio *determinacijos koeficientas* $R^2 = 0,65$, modelis pakankamai stiprus ($R > 0,20$). Modelis paaiškina 65 proc., regresanto „pasitenkinimas gyvenimu“, reikšmių. Modelis ir regresorius yra statistiškai reikšmingi $p = 0,001$ ($p < 0,05$). Regresoriaus „darbo statusas“ *parametro reikšmė* $\beta=1,65$ parodo kiek padidėtų priklausomojo kintamojo reikšmė, nepriklausomojo kintamojo reikšmei padidėjus vienu vienetu.

$$\text{Regresijos formulė: } y = 5,15 + 1,65x_1$$

Įvertinta, kad regresijos modelis ganėtinai stiprus ir paaiškina 65 procentus „pasitenkinimo gyvenimu“ reikšmių. Beta koeficiento parametro reikšmė parodo - regresoriaus „darbo statusas“ poveikio stiprumą regresantui „pasitenkinimui gyvenimu“, jei „darbo statuso“ reikšmė padidėtų vienu vienetu – tai „pasitenkinimo gyvenimu“ reikšmė padidėtų 1,65.

Apibendrinimas

Nustatyta, kad tarp pasitenkinimo gyvenimu ir išsilavinimo koreliacija statistiškai nereikšminga, todėl tolimesni tyrimai naudojant šiuos duomenis nebuvo atliekami. Tarp pasitenkinimo gyvenimu ir darbo statuso, nustatytas statistiškai reikšmingas teigiamas stiprus ryšys.

Įvertinta, kad regresoriaus „darbo statusas“ poveikio stiprumas aiškinamajam „pasitenkinimui gyvenimu“ yra gana reikšmingas. Jei „darbo statuso“ reikšmė padidėtų vienu vienetu – tai „pasitenkinimo gyvenimu“ reikšmė padidėtų 1,65.

REZULTATAI

1. Siekiant tyrimo tikslo, atlikus teorinę analizę ištirta:

Kad asmens gerovės sąvoka nagrinėjama įvairiose mokslo šakose dėl jos daugiamatiškumo, o tai lemia skirtingų rodiklių, indeksų bei metodikų jai matuoti įvairovę. Sąvoka laimė tapatinama su gerovės, gyvenimo kokybės, pasitenkinimo gyvenimu sąvokomis. Tačiau šios sąvokos yra skirtingos ir reikalauja preciziškumo jas apibrėžiant. Gyvenimo gerovės sąvoka yra susijusi su asmenybės vystymusi ir todėl yra kintanti ją apibrėžiant.

Gyvenimo gerovė yra matuojama objektyviais ir subjektyviais kriterijais. Objektyvioji gyvenimo kokybė išreiškia asmens gyvenimo sąlygų kiekybę bei kokybę. Subjektyvioji gyvenimo kokybė - individo gyvenimo situacijos įvertinimas remiantis savo patirtimi, ji suvokiama kaip: kaip laimė- afekto ir pasitenkinimo gyvenimu kaip visuma.

Objektyvią gerovę veikia nereguliuojami ir reguliuojami veiksniai, kurių didelę dalį kontroliuoja asmuo, kaip teisių ir laisvių turėtojas, o subjektyviosios gerovės matavimai problemiški, priklauso - kiek tiksliai respondentas gali išreikšti savo paties gyvenimo situaciją ir jausmus. Matuojant išskiriami lygiai: makrolygis - makroekonominiais rodikliais; mezolygmuo - diferencijuotas požiūris, vertinant socialinių grupių gerovės skirtumus ir mikro lygmuo - konkretaus asmens subjektyvų gyvenimo kokybės suvokimą, bėgant laikui kintančiu.

Objektyvią gerovę veikiantys veiksniai – gali būti reguliuojami, darant įtaką socialinės politikos priemonių visuma ir individo, kaip teisių ir laisvių turėtojo. Subjektyvi gerovė - individo gyvenimo situacijos įvertinimas remiantis savo patirtimi. Objektyvioji gerovė yra subjektyviosios gerovės veiksnys, subjektyvioji gerovė yra objektyviosios gerovės pasekmė. Subjektyvioji ir objektyvioji gerovės iš esmės yra viena nuo kitos priklausomos.

Pasitenkinimas darbu - subjektyviosios gerovės dalis. Dirbantys gyvenimą vertina labiau teigiamai nei bedarbiai. Socialinis ekonominis aktyvumas -gerovės dedamoji. Nedarbas dažniausiai yra pajamų nepriteklius, sąlygojantis asmenų skurdą, kuris išsiplėtoja kitas asmens gyvenimo sritis. Pasitenkinimą darbu dedamosios: organizacija, bendruomenė, darbuotojai. Darbo prasmingumas asmens laimės sudėtinė dalis kaip ir šeima. Darbo užmokestis teigiamai veikia ir gali kelti objektyvią ir subjektyvią gerovę Tinkamas darbo atlikimas gali būti veiksmu veikiančiu asmens pasitenkinimą. Harmoningas darbo ir asmeninio gyvenimo laiko balansas padidina gyvenimo kokybę. Ilgos darbo valandos sukelia disbalansą asmeniniame ir šeimos gyvenime, gali didinti stresą ir nesaugumo jausmą.

Švietimas yra esminė priemonė arba pamatinis elementas ugdyti individą ir visuomenę tokiu būdu pasiekti laimę. Mokymasis visą gyvenimą daro įtaką asmens gyvenimo kokybei, suteikia galimybes ilgai būti darbo rinkos dalyviu, plėsti įgūdžius, aktyviai dalyvauti visuomeniniame gyvenime, geriau rūpintis sveikata. Išsilavinimas keičia subjektyvų individo objektyvių sąlygų ir lūkesčių vertinimą. Išsilavinę asmenys turi daugiau politinių žinių, noriai balsuoja ir yra aktyvūs visuomenių nariai.

Darbas ir išsilavinimas – reguliuojami gerovės veiksniai, darant įtaką socialinės politikos priemonių visuma ir individo, kaip teisių ir laisvių turėtojo.

2. Empirinėje dalyje nustatyta:

Galima teigti, kad visų šalių respondentai gyvenimą vertina labiau teigiamai, 84,7 procentai, nei neigiamai 14,5 procentai.

Pagal darbo statusą tiek dirbančių tiek nedirbančių tarpe, apskritai, teigiamai gyvenimą vertina didesnis respondentų skaičius, nei neigiamai. Dirbančių tarpe teigiamai gyvenimą vertinančių yra 22,1 procentais daugiau nei tarp nedirbančių. Nustatyta, kad neigiamai gyvenimą vertinančių nedirbančių yra 22,1 procentais daugiau nei dirbančių. Galima teigti jog nedirbantys labiau nepatenkinti gyvenimu nei dirbantys.

Išsilavinimo ranguose pasitenkinimas gyvenimu aukštesnis aukštesnį išsilavinimą turinčių respondentų tarpe, tačiau skirtumas tarp rangų nėra ypač ženklus. Nustatyta, kad pagal kiekvieną šalį aukštas respondentų pasitenkinimo gyvenimu vidurkis yra nebūtinai aukščiausio išsilavinimo range ir atvirkščiai žemas pasitenkinimo gyvenimu vidurkis yra nebūtinai žemiausiame išsilavinimo range. Išsilavinimo ranguose teigiamai gyvenimą vertina ženkliai didesnis respondentų skaičius nei neigiamai. „Baigusių doktorantūrą“ respondentų, teigiamai gyvenimą vertinančių yra 9 procentais daugiau nei „nebaigusių“ respondentų, ir neigiamai gyvenimą vertinančių „baigta doktorantūra“ respondentų yra 9 procentais mažiau nei „nebaigtas“ respondentų. Galima teigti, kad baigę doktorantūrą individai labiau teigiamai mažiau neigiamai vertina gyvenimą nei neturintys išsilavinimo.

Nustatyta, kad tarp pasitenkinimo gyvenimu ir išsilavinimo koreliacija statistiškai nereikšminga, todėl tolimesni tyrimai naudojant šiuos duomenis nebuvo atliekami. Tarp pasitenkinimo gyvenimu ir darbo statuso, nustatytas statistiškai reikšmingas teigiamas stiprus ryšys (9 lentelė).

Įvertinta, regresoriaus „darbo statusas“ poveikio stiprumas aiškinamajam „pasitenkinimui gyvenimu“ yra gana reikšmingas. Jei „darbo statuso“ reikšmė padidėtų vienu vienetu – tai „pasitenkinimo gyvenimu“ reikšmė padidėtų 1,65 (9 lentelė).

9 lentelė Pasitenkinimo gyvenimu ir darbo statuso bei išsilavinimo koreliacija ir regresija

Pasitenkinimas gyvenimu		Darbo statusas	Išsilavinimas
Koreliacija	Statistinis reišmingumas Kendal	$p = 0,001$ ($p < 0,05$)	$p = 0,068$ ($p > 0,05$)
	Statistinis reišmingumas Spearman	$p = 0,001$ ($p < 0,05$)	$p = 0,062$ ($p > 0,05$)
	Kendal koeficientas	$r = 0,739$ ($r > 0,7$)	-
	Spearman koeficientas	$r = 0,869$ ($r > 0,7$)	-
Regresija	Konstanta	$b_0 = 5,15$	-
	Determinacijos koeficientas	$R^2 = 0,65$ ($R^2 > 0,20$)	-
	Nestandardizuotas β	$\beta = 1,65$	-
	Regresijos rezultatas	$y = 5,15 + 1,65x_1$	-

Šaltinis: apskaičiuota ir sudaryta autorės naudojant Europos socialinio tyrimo 2020 m. duomenis.

Įvertinus gautus tyrimo rezultatus nustatyta, kad hipotezės:

A) Egzistuoja ryšys tarp pasitenkinimo gyvenimu ir išsilavinimo.

Nepasitvirtino, regresorius “išsilavinimas” ryšys su “pasitenkinimu gyvenimu” statistiškai nereikšmingas.

B) Egzistuoja ryšys tarp pasitenkinimo gyvenimu ir darbo statuso.

Pasitvirtino, nustatytas statistiškai reikšmingas teigiamas stiprus ryšys.

Prielaida, kad yra ryšys tarp pasitenkinimo gyvenimu ir išsilavinimo bei darbo statuso pasitvirtino dalinai. Išsilavinimas neturi ryšio su pasitenkinimu gyvenimu, stiprus ryšys nustatytas tik tarp pasitenkinimo gyvenimu ir darbo statuso.

IŠVADOS

1. Gyvenimo gerovė yra matuojama objektyviais ir subjektyviais kriterijais. Objektyvioji gerovė išreiškia asmens gyvenimo sąlygų kiekybę bei kokybę, o subjektyvioji gyvenimo gerovė – individo gyvenimo situacijos įvertinimą remiantis savo patirtimi, kuri suvokiama kaip laimė – afekto ir pasitenkinimo gyvenimu visuma. Objektyvioji gerovė veikia subjektyviają gerovę ir yra pastarosios veiksnys, o subjektyvioji gerovė yra objektyviosios pasekmė.
2. Gerovės valstybė socialinės politikos priemonėmis gali daryti poveikį objektyviosios gerovės veiksniams. Objektyvioji gerovė, darbas ir išsilavinimas gali būti veikiami socialinės politikos priemonių visumos ir individo, kaip teisių ir laisvių turėtojo.
3. Galima teigti, kad visų šalių respondentai gyvenimą vertina labiau teigiamai, nei neigiamai – šeštadalis visų respondentų vertina labiau neigiamai, o likę – labiau teigiamai. Bet to, nedirbantys labiau nepatenkinti gyvenimu nei dirbantys. Tarp dirbančių teigiamai gyvenimą vertina penktadaliu daugiau respondentų nei tarp nedirbančių, o neigiamai gyvenimą vertina penktadaliu daugiau nedirbančių nei dirbančių.
4. Galima teigti, kad baigę doktorantūrą individai labiau teigiamai ir mažiau neigiamai vertina gyvenimą nei neturintys išsilavinimo. Tarp baigusių doktorantūrą, teigiamai gyvenimą vertina dešimtadaliu daugiau respondentų nei tarp neturinčių išsilavinimo, o neigiamai gyvenimą vertina dešimtadaliu mažiau nei tarp neturinčių išsilavinimo.
5. Hipotezės pasitvirtino dalinai: A) Egzistuoja ryšys tarp pasitenkinimo gyvenimu ir išsilavinimo – nepasitvirtino, regresoriaus “išsilavinimas” ryšys su “pasitenkinimu gyvenimu” statistiškai nereikšmingas; B) Egzistuoja ryšys tarp pasitenkinimo gyvenimu ir darbo statuso – pasitvirtino, nustatytas statistiškai reikšmingas teigiamas stiprus ryšys.
6. Prielaida, kad yra ryšys tarp pasitenkinimo gyvenimu ir išsilavinimo bei darbo statuso, pasitvirtino dalinai. Išsilavinimo ryšys su pasitenkinimu gyvenimu statistiškai nereikšmingas, o stiprus ryšys nustatytas tik tarp pasitenkinimo gyvenimu ir darbo statuso.

LITERATŪRA

1. Abdelaty, H., Esmail, H., Noureden, N., Shili, J., 2018. The Relationship between Happiness and Economic Development in KSA: Study of Jazan Region. *Asian Social Science*, 14(3), 78-87. Canadian Center of Science and Education.
2. Aidukaitė, J., Bogdanova, N., Guogis, A., 2012. Gerovės valstybės kūrimas Lietuvoje: mitas ar realybė? Lietuvos socialinių tyrimų centras, Vilnius.
3. Bakanauskienė, I., Bendaravičienė, R., Krikštolaitis, R., 2010 Pasitenkinimo darbu tyrimas universiteto darbuotojų grupių atveju. *Vadybos mokslas ir studijos - kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai*, 22(3), 12-24. Vytauto Didžiojo universitetas.
4. Camfield, L., Esposito, L., 2014. A cross-country analysis of perceived economic status and life satisfaction in high- and low-income countries. *World Development*, 59, 212–223. Science Direct.
5. Castriota, S., 2022. Education and Happiness: a Further Explanation to the Easterlin Paradox? Prieiga per internetą:
https://www.researchgate.net/publication/24125639_Education_and_Happiness_a_Further_Explanation_to_theEasterlin_Paradox
6. Chevalier, A., Feinstein, L., 2006. Sheepskin or Prozac? The Causal Effect of Education on Mental Health. CEE DP 71, 52. Prieiga per internetą:
<https://www.education.gov.uk/publications/eOrderingDownload/RW21.pdf>
7. Cockerill, MP., 2014. Beyond education for economic productivity alone: The capabilities approach. *International Journal of Educational Research*, 66(1), 13–21.
8. Collins English Dictionary, 2021. HarperCollins Publishers: Glasgow, UK. Prieiga per internetą: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/lifelong-learner>
9. De Neve, J. E., Ward, G. W., 2017. Happiness at Work. Saïd Business School, University of Oxford.
10. De Neve, J.-E., Diener, E., Tay, L., Xuereb, C., 2013. The objective benefits of subjective well-being. New York: UN Sustainable Development Solutions Network.
11. Dilytė, A., Skučienė, D., Dunajevs, E., 2020. Visos dienos mokyklos steigimas Lietuvoje: institucinė analizė. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 44, 45-61. Vilniaus Universiteto Leidykla.
12. Dockery, A. M., 2010. Education and Happiness in the School-to-Work Transition. National Centre for Vocational Education Research, Commonwealth of Australia.
13. Dockery, A.M., 2020. The relationship between education, income, economic freedom and happiness. https://www.shs-conferences.org/articles/shsconf/pdf/2020/03/shsconf_ichtml_2020_03004.pdf

14. Gataūlinas, A., 2012. Subjektyviosios gerovės sąvokos struktūros taikymo empiriniuose tyrimuose rezultatų nuoseklumas. *Filosofija Sociologija*, 33(4), 246–255. Lietuvos mokslų akademija.
15. Gataūlinas, A., 2012. Subjektyviosios gerovės sąvokos struktūros taikymo empiriniuose tyrimuose rezultatų nuoseklumas. *Filosofija Sociologija*, 23(4), 246–255. Lietuvos mokslų akademija.
16. Gataūlinas, A., 2013. Lietuvos visuomenės subjektyvioji gerovė Europos Sąjungos šalių kontekste. Lietuvos socialinių tyrimų centras, Vilnius.
17. Gataūlinas, A., Zabarauskaitė, R., 2014. Subjektyviosios gerovės sąveika su darbine veikla ir išsilavinimu ES šalyse. *Verslas: teorija ir praktika*, 15(4), 285-293. Vilniaus Gedimino Technikos Universitetas.
18. Gounder, R., Xing, Z., 2012. Impact of education and health on poverty reduction: Monetary and nonmonetary evidence from Fiji. *Economic Modelling*, 29, p. 787–794
19. Grigužauskaitė, S., Skučienė, D., 2019. Šeimos ir darbo derinimo teisinės prielaidos. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 18, 8-22. Vilniaus Universiteto Leidykla.
20. Grün, C., Hauser, W., Rhein, T., 2010. Is Any Job Better than No Job? Life Satisfaction and Re-employment. *Journal of Labor Research*, 31, 285-306. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1007/s12122-010-9093-2>
21. Gruževskis, B., Krutulienė, S., Miežienė, R., 2021. Aktyvios įtraukties apribojimai ir socialinių paslaugų vaidmuo: Lietuvos atvejis. *Filosofija Sociologija*, 32(2), 105–117. Lietuvos mokslų akademija.
22. Gruževskis, B., Orlova, U. L., 2012. Sąvokos „gyvenimo kokybė“ raidos tendencijos. *Socialinis darbas*, 11(1), 7-18. Mykolo Romerio Universitetas.
23. Gruževskis, B., Zabarauskaitė, R., 2013. Darbas ne visą darbo laiką Lietuvoje ir kitose ES šalyse: kitimo tendencijos ir pagrindinės problemos. *Viešoji politika ir administravimas*, 12(4), 540-556. Mykolo Romerio Universitetas, Kauno Technologijų Universitetas.
24. Guogis, A., Svirbutaitė-Krutkienė, G., 2020. Gerovės valstybės smapratos ir matavimų problemos. *Socialinis darbas: patirtis ir metodai*, 25(1), 9-26. Vytauto Didžiojo Universitetas.
25. Helliwell, J. F., Layard, R., Sachs, J., De Neve, J.-E., 2020. World happiness report 2020. Sustainable Development Solutions Network.
26. Huppert, FA., 2009. Psychological well-being: Evidence regarding its causes and consequences. *Applied Psychology: Health and Well-Being* 1(2): 137–164.

27. Jongbloed, J., 2018. Higher education for happiness? Investigating the impact of education on the hedonic and eudaimonic well being of Europeans. Prieiga per internetą: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1474904118770818>
28. Jongbloed, J., Andres, L., 2015. Elucidating the constructs happiness and wellbeing: A mixed-methods approach. *International Journal of Wellbeing* 5(3): 1–20
29. Lazutka, R., Šliužaitė, D., 2012. Socialinis teisingumas ir socialinių-ekonominių grupių reprezentavimas skirtingo prestižo studijų programose Lietuvoje. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 28, 9-22. Vilniaus Universiteto Leidykla.
30. Lee, J. K., 2008. Education and Happiness: Perspectives of the East and the West. This article was published in the Free Encyclopedia.
31. Michalos, A.C., 2017. Education, Happiness and Wellbeing. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/profile/Alex-Michalos/publication/318176980_Building_the_Encyclopedia_of_Quality_of_Life_and_Well-Being_Research/links/6243121b5e2f8c7a0347ddb8/Building-the-Encyclopedia-of-Quality-of-Life-and-Well-Being-Research.pdf#page=303
32. Michalos, A.C., 2012. Education, Happiness and Wellbeing. *Social Indicators Research* 87(3): 347–366. Prieiga per internetą: <http://doi.org/10.1007/s11205-007-9144-0>
33. Monkevičius, A., 2010. Mokymasis visą gyvenimą: kūribiškumo ir laimės aspektai. *Socialinis darbas*, 9(2), 32-39. Mykolo Romerio Universitetas.
34. Mora, T., Ferrer-i-Carbonell, A., 2009. The job satisfaction gender gap among young recent university graduates: Evidence from Catalonia. *Journal of Socio-Economics* 38(4): 581–589.
35. Navaitis, G., Gaidys, V., 2016. Laimės ekonomikos nuostatų sklaida Lietuvos visuomenėje. *Filosofija Sociologija*, 27(2), 125–131. Lietuvos mokslų akademija.
36. Nikolaev, B., 2016. Does Higher Education Increase Hedonic and Eudaimonic Happiness? *Journal of Happiness Studies*, 19, 1-22. Springer Nature.
37. Nikolaev, B., Rusakov, P., 2015. Education and Happiness: An Alternative Hypothesis. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/profile/Boris-Nikolaev-2/publication/303698127_Education_and_happiness_an_alternative_hypothesis/links/5af3387c0f7e9b026bc9b2f8/Education-and-happiness-an-alternative-hypothesis.pdf
38. Norwegian Social Science Data Services (2013). European Social Survey Education Net: Well-being. Prieiga per internetą: <http://essedunet.nsd.uib.no/cms/topics/wellbeing/>
39. Nussbaum, M.C., 2011. *Creating Capabilities: The Human Development Approach*. Cambridge, MA: The Belknap Press of Harvard University Press.
40. Onal, I., 2010. Tarihsel De ğgi, sim Sürecinde Ya, sam Boyu Ö ğrenme ve Okuryazarlık: Türkiye Deneyimi. *Bilgi Dünyası* 11, 101–121.

41. Oreopoulos, P., Salvanes, K., 2011. "Priceless: the Nonpecuniary Benefits of Schooling," *Journal of Economic Perspectives*, 25, 159–84.
42. Plepytė-Davidavičienė, G., 2020. Kaip matuojama laimė? *Filosofija Sociologija*, 31(2), 107–116. Lietuvos mokslų akademija.
43. Plepytė-Davidavičienė, G., 2020. Laimė ir pilietinis aktyvumas Lietuvoje. *Sociologija. Mintis ir veiksmas*, 2(47), 62-82. Vilniaus Universiteto Leidykla.
44. Pukeliene, V., Starkauskiene, V., 2011. Quality of Life: Factors Determining its Measurement Complexity. *Inžinerinė Ekonomika*, 22(2), 147-156. Kauno technologijų universitetas.
45. Rakauskienė, O. G., Servetkienė, V., Puškorius, S., Čaplinskienė, M., Diržytė, A., Ranceva, O., Bilevičienė, T., Žitkienė, E., Štreimikienė, D., Monkevičius, A., Bieliauskienė, R. Laurinavičius, A., Krinickienė, E., 2015. Gyvenimo kokybės matavimo rodiklių sistema ir vertinimo modelis. Mykolo Romerio Universitetas.
46. Roesse, NJ., Summerville, A., 2005. What we regret most... and why. *Personality and Social Psychology Bulletin* 31(9): 1273–1285.
47. Rudytė, D., Beržinskienė, D., Prichotskytė, F., 2008. Darbo užmokesčio diferenciacija: veiksniai ir tendencijos. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. 3(12). 251-261. Šiaulių Universitetas.
48. Servetkienė, V., 2013. Gyvenimo kokybės daugiadimensis vertinimas, identifikuojant kritines sritis. Mykolo Romerio Universitetas.
49. Skučienė, D., Gabnytė, V., 2018. Skurdas kaimo vietovėse Lietuvoje. *Lietuvos socialinė raida*, 7, 48-64. Lietuvos socialinių mokslų centro sociologijos institutas.
50. Smalskys, V., 2005. „Gerovės valstybės“ ir socialinės viešosios politikos krypčių teoriniai aspektai. *Viešoji politika ir administravimas*, 11, 86-94. Mykolo Romerio Universitetas, Kauno Technologijų Universitetas.
51. Starkauskienė, V., 2011. Gyvenimo kokybės veiksniai ir jos kompleksinio vertinimo modelis. Vytauto Didžiojo Universitetas.
52. Stryzhak, O., 2020. The relationship between education, income, economic freedom and happiness. Prieiga per internetą: https://www.shs-conferences.org/articles/shsconf/pdf/2020/03/shsconf_ichtml_2020_03004.pdf
53. Suojanen, I., 2012. Work for your happiness - Theoretical and empirical study defining and measuring happiness at work. Department of education, University of Turku.
54. Suojanen, I., Yliopisto, T., 2012. Work for your happiness. Theoretical and empirical study defining and measuring happiness at work.

55. Štreimikienė, D., Grundey, D., 2009. Life Satisfaction And Happiness - the Factors in Work Performance. *Economics & Sociology*, 2(1), 9-26. Centre of Sociological Research, Szczecin, Lenkija,
56. Tan, H., Luo, J., Zhang, M., 2020. Higher Education, Happiness, and Residents' Health. Prieiga per internetą: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2020.01669/full>
57. Tasci, G., Titrek, O., 2020. Evaluation of Lifelong Learning Centers in Higher Education: A Sustainable Leadership Perspective. Prieiga per internetą: <https://www.mdpi.com/2071-1050/12/1/22>
58. Zabarauskaitė, R., Gruževskis, B., 2015. Skurdo kultūros apraiškos socialinės paramos gavėjų grupėje. *Filosofija Sociologija*, 26(2), 99–112. Lietuvos mokslų akademija.
59. Žalimienė, L., Lazutka, R., Skučienė, D., Aidukaitė, J., Kazakevičiūtė, J., Navickė, J., Ivaškaitė-Tamošiūnė, V., 2011. Socialinis teisingumas švietime: teorinė samprata ir praktinis vertinimas. Vilnius, Švietimo aprūpinimo centras.